

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social Politice

Domeniul Sociologie

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

**ISTORIA SOCIALĂ ȘI SOCIOLOGIA ISTORICĂ ÎN
ROMÂNIA POSTDECEMBRISTĂ**

Un studiu sociologic asupra interdisciplinarității în științele socio-umane

**Conducător științific:
prof. univ. dr. Mihai DINU GHEORGHIU**

**Doctorand:
Dana Costin**

Iași

2023

CUPRINSUL TEZEI

INTRODUCERE

1. Obiectivele și metodele cercetării (p. 5)
2. Cadrul conceptual al tezei: sociologia științei (p. 9)
3. Interdisciplinaritatea științelor socio-umane. Sociologie, istorie, antropologie și psihologie: dialog interdisciplinar și dispute (p. 12)
4. Premisa cercetării: suprapunere epistemologică între istorie și sociologie (p. 15)
5. Actualitatea și importanța temei (p. 22)
6. Obiectivele, ipotezele și întrebările cercetării (p. 25)
7. Câteva considerații practice asupra anchetei de teren (p. 227)
8. Metodologia cercetării (p. 30)
 9. Structura tezei (p. 34)

PARTEA I CONTEXTUALIZAREA CERCETĂRII

- CAPITOLUL I Dezbateri teoretice cu privire la relația dintre istorie și sociologie pe plan internațional (p. 38)
- CAPITOLUL II Interdisciplinaritatea dintre istorie și sociologie pe plan internațional (p. 52)
- CAPITOLUL III: Interdisciplinaritatea dintre sociologie și istorie în România (p. 74)
- CAPITOLUL IV: Întâlnirea dintre sociologie și istorie în Școala Gusti (p. 84)
- CAPITOLUL V: Sociologia istorică a lui Henri H. Stahl și marxismul științific (p. 94)
- CAPITOLUL VI Istoria și sociologia în timpul regimului comunist (p. 102)

PARTEA a II-a CERCETAREA INTERDISCIPLINARĂ ÎN ROMÂNIA DUPĂ 1989. PARADIGME CONCEPTUALE ȘI PRACTICI INTERDISCIPLINARE

- CAPITOL I: Istoriografica și sociologia românească după 1989 (p. 113)

- CAPITOLUL II: O privire de ansamblu asupra peisajului cercetării interdisciplinare din România (p. 123)
- CAPITOLUL III: Practici interdisciplinare la granița dintre istorie și sociologie. Câteva repere (p. 135)

PARTEA a III-a

ANALIZA TEMATICĂ A INTERVIURILOR CU PRIVIRE LA PRACTICILE INTERDISCIPLINARE DIN ROMÂNIA POSTDECEMBRISTĂ

- § CAPITOLUL I: Relația dintre istorici și sociologi în câmpul științific. Dinamici și tensiuni (p. 144)
- § CAPITOLUL II: Practici interdisciplinare și tensiuni profesionale: Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolaescu-Plopșor” (p. 153)
- § CAPITOLUL III: Istoria orală în România postdecembristă, abordări și strategii metodologice. Studii de caz: Zoltan Rostas, Doru Radosav și Smaranda Vultur (p. 167)
- § CAPITOLUL IV: Întâlnirea sociologilor români cu modelul sociologic al lui Pierre Bourdieu. Studiu de caz: sociologii Mihai Dinu Gheorghiu și Marius Lazăr (p. 187)
- § CAPITOLUL V: Influența finanțărilor asupra cercetărilor sociologice din primele două decenii de după 1989. Studiu de caz: experiența de cercetare a sociologul Dumitru Sandu (p. 197)
- § CAPITOLUL VI: Statutul cercetărilor interdisciplinare actuale în România (p. 207)

CONCLUZIILE CERCETĂRII (p. 213)

- § Analiza obiectivelor și a ipotezelor (p. 215)
- § Noutatea pe care o aduce această cercetare (219)
- § Implicațiile acestei lucrări pentru viitoarele cercetări (p. 221)

BIBLIOGRAFIE (p. 225)

ANEXE (p. 238)

INTRODUCERE

Această lucrare își propune să analizeze frontierele și spațiile comune ale sociologiei și istoriei – *istoria socială* și *sociologia istorică* – din România de după 1989. Întâlnirea dintre istorie și sociologie a dat naștere, mai ales de-a lungul ultimului secol, la mai multe forme de interdisciplinaritate, cum ar fi: demografia istorică, studiul memoriei colective sau istoria sociologică a ideilor (sau sociologia cunoașterii). Însă, printre acestea, și multe altele, *istoria socială* și *sociologia istorică* reprezintă sub-domeniile cele mai bine conturate, din punct de vedere teoretic și instituțional. Ținând cont de faptul că în România cele două forme de interdisciplinaritate nu au un cadru instituțional bine delimitat, atunci când vorbesc de *istorie socială* și de *sociologie istorică* în context național, fac referire la stadiul în care acestea se află în prezent, și anume: **practici interdisciplinare** și nu discipline sau sub-discipline. Așadar, prin *istorie socială* și *sociologie istorică* românească înțeleg, de fapt, *practici de istorie socială*, respectiv, *practici de sociologie istorică*.

Atât istoria, cât și sociologia utilizează o gamă similară de metode și abordări pentru a investiga și a înțelege societatea umană. Astfel, atât istoricii, cât și sociologii se angajează în analiza documentelor, interpretarea textelor, folosirea datelor statistice, dar și efectuarea de studii de caz. În plus, ambele discipline sunt preocupate de înțelegerea contextului social și cultural în care se desfășoară evenimentele și procesele de transformare, iar acest lucru necesită o abordare multidimensională a cercetării. Mulți istorici adoptă metode sociologice, cum ar fi analiza datelor statistice, în timp ce unii sociologi aplică metode istorice, cum ar fi cercetarea arhivală sau utilizarea istoriei orale.

Cercetarea interdisciplinară, în sens larg, reprezintă un mod holistic de a aborda cercetarea unor teme complexe. În cazul istoriei și sociologiei, acest tip de abordare implică împletirea metodelor și perspectivelor din antropologie, psihologie, filosofie și din alte discipline conexe. Astfel, cercetarea interdisciplinară reprezintă o modalitate de a depăși granițele tradiționale ale disciplinelor academice și de a dezvolta o înțelegere mai profundă și mai cuprinzătoare a lumii, îmbogățind cunoașterea despre om. În ultimă instanță, însă, interdisciplinaritatea reprezintă rezultatul final al unui proces lung ce implică pe de o parte formarea prealabilă a cercetătorilor, iar pe de-o parte accesul acestora la oportunități de cooperare instituțională, cum ar fi proiecte comune, subvenții

precum și posibilitatea de a participa la stagii de cercetare și evenimente științifice internaționale.

1. Obiectivele și metodele cercetării

Fiind vorba, în principal, de o cercetare în domeniul *sociologiei științei*, această lucrare are ca obiect de studiu *câmpul științific*, deci, instituțiile, programele de cercetare, manifestările științifice, dar mai ales cercetătorii care își desfășoară activitatea științifică la granița dintre istorie și sociologie.

În cadrul sociologiei științei propuse de Pierre Bourdieu, *câmpul științific* reprezintă un spațiu social distinct, în care cercetătorii și instituțiile academice interacționează și se angajează într-o luptă simbolică pentru capital și autoritate. Elementele principale ale câmpului științific, după Bourdieu, includ *agenții* (cercetătorii), *capitalul* (economic, simbolic, cultural și social), *poziția în câmp* și *relațiile de putere*¹.

Astfel, am examinat întâi *agenții*: istoricii și sociologii care activează în România de după 1989. Am pus un accent special pe modul în care acești cercetători interacționează între ei și cu structurile academice, în termeni de autoritate și influență. În ceea ce privește *capitalul*, am analizat cum cercetătorii acumulează capital simbolic prin activități de cercetare interdisciplinară și prin publicarea rezultatelor lor în reviste academice de prestigiu, precum și modul în care acest capital este recunoscut și valorizat în cadrul *câmpului*. De asemenea, am examinat pozițiile ocupate de diferiți cercetători pe baza *capitalului lor simbolic* (nivelul de prestigiu), dar și a altor resurse cum ar fi experiența, rețeaua de contacte sau apartenența la anumite instituții de cercetare.

În vederea realizării acestor obiective, am elaborat un plan de cercetare de teren, în cadrul căruia am purtat discuții (sub formă de interviuri semi-structurate) cu istorici și sociologi români care își desfășoară activitatea didactică și/sau de cercetare în zona de contact dintre istorie și sociologie. Prin acest demers, am dorit să ofer o viziune cuprinzătoare asupra dinamicii câmpului științific românesc la granița dintre istorie și sociologie, pentru a înțelege mai bine practicile și provocările cercetării interdisciplinare de astăzi.

¹ Vezi Pierre Bourdieu, „Le champ scientifique”, în *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 1976, vol.2, nr. 2-3, pp. 88-104.

În acest scop, am realizat o „eșantionare intenționată” a grupului sociologilor și istoricilor care au demonstrat de-a lungul carierei lor un anumit grad de interes pentru zona de graniță dintre cele două discipline, și am efectuat o serie de interviuri cu unele dintre figurile cele mai importante ale acestui grup. Astfel, am intrat în dialog cu **cercetători din 10 unități de cercetare**²: trei centre universitare (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj și Universitatea din București), cinci institute/centre de cercetare (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Institutul de Istorie Orală din Cluj, New Europe College, Fundația a Treia Europă), un grup de cercetare afiliat instituțional („Seminarul de Antropologie Istorică” din cadrul Universității „Babeș Bolyai” din Cluj) și un grup independent de cercetare, „Cooperativa Gusti”. În total, am efectuat 24 de interviuri cu sociologi, istorici, un filosof și un antropolog. Iată lista acestora, în ordine alfabetică.

² Unele dintre acestea nu vizează, strict vorbind, dialogul interdisciplinar dintre sociologie și istorie, cum ar fi „Seminarul de Antropologie Istorică”, însă e suficientă o simplă privire asupra activității științifice a membrilor acestui centru de cercetare, asupra materialelor publicate și a evenimentelor științifice organizate, pentru a vedea că, de fapt, sociologia nu este exclusă din dialogul antropologie-istorie. Continuând cu aceste exemple, în „Caietele Seminarului de Antropologie Istorică” găsim multe materiale pe care le-am putea încadra în zona istoriei sociale.

ISTORICI	An Naștere	Domeniu de interes	Instituție/Centru de Cercetare
Venera Achim	1962	Istorie medievală	Inst. de Istorie „N. Iorga”
Adrian Boda	1982	Istorie orală	Univ. Babeș-Bolyai, Cluj
Ionuț Virgil Costea	1970	Istorie orală	Univ. Babeș-Bolyai, Cluj
Gabriel Croitoru	1975	Istorie modernă	Inst. Socio-Umane „C.S. Nicolăescu Plopșor”
Gabriel Lohon	1979	Istorie modernă	Inst. Socio-Umane „C.S. Nicolăescu Plopșor”
Greta Miron	1964	Istoriografie	Univ. Babeș-Bolyai, Cluj
Bogdan Murgescu	1963	Istorie socio-economică	Universitatea din București
Gheorghe Negustor	1983	Istorie culturală	Univ. Babeș-Bolyai, Cluj
Toader Nicoară	1956	Istoria mentalităților, antropologie istorică	Univ. Babeș-Bolyai, Cluj
Nicolae Mihai	1976	Istorie modernă	Inst. Socio-Umane „C.S. Nicolăescu Plopșor”
Alexandru-Florin Platon	1957	Istorie socială, antropologie politică	Univ. „Al.I. Cuza” din Iași
Bogdan Popa	1978	Istorie modernă, istorie socială	Inst. de Istorie „N. Iorga”
Doru Radosav	1950	Istoriografie, istorie orală	Univ. Babeș-Bolyai, Cluj
Raluca Tomi	1963	Istorie modernă	Inst. de Istorie „N. Iorga”
Claudiu Topor	1975	Istorie contemporană	Univ. „Al.I. Cuza” din Iași
Radu Tudorancea	1978	Istorie contemporană	Inst. de Istorie „N. Iorga”
Cristian Vasile	1976	Istorie contemporană	Inst. de Istorie „N. Iorga”
SOCIOLOGI/ALTELE			
Călin Cotoi	1974	Sociologie, antropologie politică	Universitatea din București
Mihai Dinu Gheorghiu	1953	Sociologia elitelor, sociologia cunoașterii	Univ. „Al.I. Cuza” din Iași
Marius Lazăr	1959	Sociologia elitelor, literară; minorități	Univ. Babeș-Bolyai, Cluj
Ion Militaru	1960	Filosofia culturii, istoria ideilor	Inst. Socio-Umane „C.S. Nicolăescu Plopșor”
Zoltán Rostás	1946	Istorie socială, istoria sociologiei	Universitatea din București
Dumitru Sandu	1949	Sociologia migrației, a dezvoltării	Universitatea din București
Smaranda Vultur	1950	Antropologie culturală, istorie orală	Univ. de Vest din Timișoara

În cercetarea empirică am inclus un filosof și un antropolog cultural din motive bine întemeiate. În ce-l privește pe filosoful Ion Militaru, acesta își desfășoară activitatea în cadrul unui institut de cercetări socio-umane, alături de istorici și sociologi. Dialogul cu dumnealui mi-a oferit o perspectivă nouă asupra dinamicii relațiilor interpersonale și instituționale din cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane din Craiova. De cealaltă parte, cazul antropologului Smaranda Vultur este emblematic în ce privește formarea intelectuală polivalentă a unui cercetător român, (filologie, etnologie, antropologie, istorie).

În cadrul acestei cercetări, am analizat relațiile de putere și schimbul de capital simbolic între istorici și sociologi în România post-1989 și modul în care aceștia au dobândit acest capital simbolic prin activitatea lor de cercetare interdisciplinară. Totodată, am analizat practicile de cercetare interdisciplinară ale istoricilor și sociologilor: modul în care aceștia navighează între diferitele sub-domenii ale istoriei și sociologiei și cum își gestionează resursele simbolice și materiale în acest proces. De exemplu, am explorat cum cercetătorii aleg subiecte de cercetare care sunt relevante atât pentru istorie, cât și pentru sociologie, precum și modul în care acestea se raportează la entitățile care finanțează cercetările lor.

În partea de analiză tematică am studiat acest aspect în trei ipostaze diferite: cazul centrelor de istorie orală din țară, experiența de cercetare finanțată a sociologului Dumitru Sandu, precum și poziția istoricului interdisciplinar clujean Toader Nicoară cu privire la cum anume sunt modelate politicile de finanțare, de către cine și cu ce scop. Acest aspect mi-a oferit o percepție mai clară asupra legăturii dintre câmpul științific și cel politic.

În final, analiza relațiilor din *câmpul științific* a implicat explorarea dinamicilor de putere existente între diferitele grupuri și indivizi, analiza strategiilor utilizate de cercetători pentru a-și asigura poziția în câmp, precum și luptele simbolice pentru capital și autoritate. În acest sens m-am oprit asupra sistemului de punctaje folosite în institutele de cercetare din țară (folosind mărturiile unor cercetători de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”). Aruncând o privire în spatele „cortinei”, am putut observa pe de o parte cum acest sistem de evaluare provoacă nemulțumiri, iar pe de altă parte strategia unor cercetători – care se simt nedreptățiți – de a ocoli astfel de regulamente.

În sinteză, prin aplicarea conceptelor bourdieusiene, intenționez să descriu și, totodată, să analizez natura dinamică și multidimensională a câmpului științific în România post-1989, pentru a înțelege mai bine modul în care practicile de cercetare interdisciplinară de la intersecția istoriei și sociologiei sunt modelate de acest câmp.

2. Cadrul conceptual al tezei: sociologia științei

Baza conceptuală a cercetării mele se ancorează în teoria *sociologiei științei* (strâns legată de *știința cunoașterii*), așa cum a fost elaborată de Pierre Bourdieu.

Sociologia cunoașterii științifice, dezvoltată în anii 1940 de autori precum Robert Merton³, pe principiile lui Emile Durkheim⁴, are ca obiect de studiu cunoștințele științifice în sine. Aceasta analizează criteriile în baza cărora un set de cunoștințe pot fi considerate științifice, cum sunt ele produse și impactul acestora asupra câmpului științific. În cuvintele lui Robert K. Merton, „*sociologia cunoștințelor se ocupă de produsele intelectuale ale experților, fie ei din domeniul științei sau al filosofiei, fie din gândirea economică sau politică*”⁵.

Sociologia științei, pe de altă parte, are ca obiect de studiu nu atât cunoștințele științifice în sine, cât mai ales organizarea socială a muncii științifice. Sociologia științei analizează aspectele complexe ale relațiilor pe care cercetătorii le formează în cadrul câmpului științific, felul în care este finanțată cercetarea științifică, modul în care se formează comunitățile științifice, precum și modul în care este produsă și diseminată cunoașterea științifică, în contextul acestor dinamici sociale. Apărută în perioada interbelică ca urmare a întrebărilor asupra rolului pe care știința îl joacă în societate⁶, și dezvoltată mai ales începând cu anii 1960⁷, sociologia științei studia inițial dimensiunea socială și culturală a științei, a tehnologiei și a medicinei. Astfel, temele cercetate erau legate de modul în care cunoștințele științifice sunt utilizate în practică, modul în care artefactele tehnologice sunt puse în funcțiune, precum și modul în care inovațiile științifice și tehnologice sunt integrate în societate.

³ Vezi Robert K. Merton, „Sociology of knowledge”, în *Twentieth Century Sociology*, G. Gurvitch, W. E. Moore (coord.) Ed. Philos, New York, 1945.

⁴ George Steinmetz, „From the History of Science to the Historical Sociology of Social Science”, în *The Social Sciences in the Looking-Glass. Studies in the Production of Knowledge*, Duke University Press, 2023, p. 35.

⁵ Robert Merton, *Social Theory and Social Structure*, Ed. Free Press, New York, 1968, p. 495.

⁶ Vezi John Desmond Bernal, *The Social Function of Science*, The Macmillan Company, New York, 1939, <https://www.marxists.org/archive/bernal/works/1930s/socialscience.htm> (iunie 2023).

⁷ Vezi Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, University of Chicago Press, Chicago, 1962.

În timp, însă, sociologia științei s-a extins și la alte arii ale științei, inclusiv la cea a științelor sociale, cu scopul a oferi o perspectivă aprofundată asupra dimensiunii sociale a cunoașterii și practicii științifice. În contextul teoriei lui Bourdieu, producerea de cunoștințe științifice nu este rezultatul unui efort pur cognitiv, ci este, totodată, și rezultatul relațiilor sociale care se stabilesc între actorii sociali din câmpul științific⁸. Pentru Bourdieu, atât cunoașterea cât și practica științifică trebuie să fie studiate în contextul în care acestea apar, ținând cont de faptul că acestea nu poate fi dissociate de câmpul politic.

„Întrebarea fundamentală a sociologiei științei primește o formă paradoxală în cazul științelor sociale: care sunt condițiile sociale de dezvoltare ale unei științe eliberate de constrângerile și cerințele sociale, având în vedere că, în acest caz, progresul în direcția raționalității științifice nu înseamnă progres în direcția neutralității politice?”⁹

În cadrul teoriei sociale bourdieusine, *câmpul științific* reprezintă structura socială în cadrul căreia indivizii și instituțiile (agenții) concurează și cooperează pentru resurse, precum recunoașterea și autoritatea științifică. În acest context, câmpul este definit de relații obiective de putere și dominație, iar lupta pentru capitalul simbolic (prestigiul și legitimitatea științifică) influențează în mod direct producerea și diseminarea cunoștințelor¹⁰. De fapt, teoria sociologiei științei a lui Bourdieu folosește conceptul de câmp științific pentru a analiza și a înțelege pe de o parte cum sunt generate cunoștințele științifice (cum sunt ele validate, acceptate sau respinse de comunitatea științifică), iar pe de altă parte, cum arată contextul social și instituțional în cadrul căruia actorii câmpului științific produc cunoașterea.

Astfel, cercetarea mea s-a îndreptat spre *câmpului științific*, așa cum a fost acesta definit de Bourdieu: un sistem de relații caracterizate de principiul competitivității, în care miza constă în monopolizarea autorității științifice, o autoritate definită ca o împlinire de competență, prestigiu și putere socială¹¹. Adoptarea acestui cadru teoretic în analiza interdisciplinarității în România postdecembristă mi-a permis să analizez modul în care pozițiile de putere și autoritatea științifică se configurează în cadrul acestui câmp.

⁸ Pierre Bourdieu, „The Specificity of scientific field and social conditions of progress of reason”, în *Social Science Information*, vol. 14, 1975, pp. 19-47.

⁹ *Ibidem*, p.36.

¹⁰ *Ibidem*, p. 45.

¹¹ Idem, *Outline of a Theory of Practice*, trad. Richard Nice, Cambridge University Press, 2013, p. 21. Prima ediție a apărut în limba franceză în 1972, cu titlul *Esquisse d'une théorie de la pratique, précédé de trois études d'ethnologie kabyle*.

Bourdieu vedea autoritatea științifică ca pe o formă de putere socială, legitimată de principiul competenței¹². În contextul cercetării mele, acest aspect este deosebit de relevant. Astfel, nu analizez doar practicile interdisciplinare, ci și modul în care aceste practici se conturează în contextul mai larg al dinamicilor inter-relaționale în cadrul câmpului științific. Cu alte cuvinte, demersul meu nu se restrânge doar la analiza teoretică și metodologică a interdisciplinarității, ci pătrunde și în zona strategiilor și interacțiunilor ce se desfășoară în interiorul câmpului științific, într-o încercare de a înțelege cum autoritatea și puterea modelează practicile interdisciplinare.

3. Interdisciplinaritatea științelor socio-umane. Sociologie, istorie, antropologie și psihologie: dialog interdisciplinar și dispute¹³

Există o tendință dublă în cercetarea curentă: pe de o parte, se resimte necesitatea creării unor zone de contact și de dialog între științele învecinate (interdisciplinaritate), iar pe de altă parte nevoia de delimitare a unui cadru conceptual și a unui aparat metodologic propriu. Astfel, oarecum paradoxal, ceea ce conferă identitate unei ramuri disciplinare sunt tocmai granițele – bine conturate conceptual – în timp ce dialogul interdisciplinar asigură crearea unui teren fertil pentru cercetare.

Antropologia are în comun cu *istoria* atenția pentru particular și specificul, în timp ce *sociologia* studiază particularul nu în sine, ci pentru a ajunge la concluzii generale (crearea unor teorii explicative pentru fenomenele sociale).

Antropologia și *sociologia* sunt ambele interesate de om și de activitatea acestuia, precum și de universul material și simbolic pe care și-l construiește. Însă acestea riscă să cadă în capcana anistorismului și a speculațiilor abstracte atunci când neglijează istoria și, deci, aspectul temporal al existenței umane. Pe de altă parte, o cercetare care se desfășoară

¹² **Idem, p. 81.**

¹³ **Acest capitol este o prelucrare a unei comunicări, „Antropologie istorică, istorie socială și sociologie istorică: interferențe metodologice și delimitări conceptuale”, pe care am susținut-o în cadrul Conferinței *Antropologie istorică. Perspective contemporane*, în mai-iunie 2019, organizată de Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca și – Seminarul de Antropologie Istorică din cadrul Institutul de Istorie Națională. De asemenea, această secțiune conține unele idei și fragmente ce îmi aparțin și pe care le-am publicat într-un articol, în 2018. Vezi Dana Costin, „Realismul critic, o luptă pe două fronturi, Științele sociale și câmpul puterii în sociologia lui George Steinmetz”, în *Psihologia Socială*, nr. 41 (I), 2018. Pp. 59-68.**

doar la confluența dintre istorie și sociologie, departe de antropologie, tinde să piardă din vedere specificul universului cultural și spiritual (în sens larg) al unui grup sau al unei societăți.

Relația interdisciplinară dintre *istorie* și *sociologie* pe de o parte și *psihologie* de cealaltă parte este una strânsă. Într-o oarecare măsură, toate cele trei discipline se bazează pe studiul comportamentului uman și al interacțiunilor sociale, fie că acestea au loc în trecut sau în prezent. În demersurile lor științifice, istoria și sociologia pot beneficia de perspectiva *psihologiei sociale*, care analizează cum percepțiile, atitudinile și comportamentele indivizilor unui grup social sunt influențate de interacțiunile sociale. *Psihologia socială* oferă, astfel, o înțelegere profundă asupra proceselor cognitive și emoționale care influențează comportamentele și acțiunile individuale și colective în diferite contexte istorice și sociale. De cealaltă parte, *psihologia* poate beneficia la rândul său de dialogul interdisciplinar cu istoria și sociologia. *Istoria* oferă un context mai larg pentru înțelegerea schimbărilor comportamentului social și în dinamica grupurilor de-a lungul timpului, în timp ce *sociologia* oferă un model de înțelegere a relațiilor și a structurilor sociale care influențează comportamentul uman. Astfel, prin îmbinarea acestor perspective, un cercetător poate obține o înțelegere mai profundă și mai nuanțată a complexității umane și a dinamicii sociale.

Cât privește strict relația dintre *istorie*, *sociologie* și *antropologie*, cu toate că sunt discipline autonome și bine delimitate din punct de vedere instituțional, în realitate, acestea au mult mai multe elemente de apropiere decât de delimitare. Prin însăși natura obiectului ultim de studiu al acestora, ele sunt strâns înrudite până la punctul de întrepătrundere, fără a-și pierde, însă, propria esență. De aici și apariția numeroaselor subdiscipline apărute la confluența dintre ele, cum ar fi *istoria socială*, *sociologia istorică* sau *antropologia istorică*. Însă, apariția diferitelor câmpuri interdisciplinare a atras cu sine o serie de dispute pe marginea interferențelor metodologice și a lipsei unor delimitări conceptuale clare.

În acest sens, anii 80 și 90 au cunoscut cele mai aprinse dezbateri, care în mare măsură continuă și astăzi. Astfel, spre exemplu, în lucrarea sa *In Defense of Anthropology*, antropologul Herbert Lewis îi reproșează sociologului istoric George

Steinmetz că aduce un mare deserviciu antropologiei atunci când estompează granița dintre sociologie și antropologie în cercetarea sa¹⁴.

La rândul său, Steinmetz îl acuză pe Lewis de elitism și susține că există o afinitate intrinsecă între antropologie și sociologie, cu atât mai mult cu cât sociologia, cel puțin cea de matrice durkheimiană, are o lungă tradiție în folosirea metodelor etnologice, o paradigmă în care sociologia este văzută ca meta-disciplină, iar etnologia ca sursă de date empirice¹⁵. Antropologia și sociologia împărtășesc nu atât o afinitate de ordin abstract, ci își împrumută reciproc metodele empirice. Așa, spre exemplu, nu puțini antropologi folosesc baze de date de istorie orală în propria cercetare.

Dacă disputele dintre antropologi și sociologi sunt uneori tensionate atunci când vine vorba de a face concesii în privința obiectului de studiu, a metodologiilor folosite și a cadrului teoretic specific fiecăreia, apropierea dintre antropologie și istorie a fost una mai puțin contestată. Antropologia nu se ocupă doar de cultură, ci și de universul de semnificații, precum și de studiul relațiilor sociale. Mulți istorici consideră că aceste aspecte sunt parte integrantă a propriei activități de cercetare, astfel că apropierea dintre istorie și antropologie este considerată de istorici una cât se poate de naturală.

În România, dialogul teoretic asupra interdisciplinarității dintre istorie și antropologie este promovat de centre interdisciplinare precum *Seminarului de Antropologie Istorică*, înființat în 2002 în cadrul Institutului de Istorie Națională din Cluj. Istoricul Toader Nicoară (fondatorul și directorul seminarului timp de mulți ani) subliniază faptul că istoria și antropologia „*au vânat împreună de aproape două milenii pe aceleași teritorii*” iar „*delimitarea dintre antropologie și istorie se bazează evident pe criterii epistemologice subiective, care țin de viziunea asupra lumii dominantă în epoca respectivă și mai ales de cutuma academică*”¹⁶. Însă ceea ce a făcut sudura dintre cele două a fost, de fapt, *sociologia*.

Istoria evenimentială de matrice rankiană, pe de o parte, și antropologia, care se dedica (până la jumătatea secolului al XX-lea) studiului societăților primitive sau exotice pe de altă parte, și-au redescoperit apropierea epistemologică pe măsură ce s-au *sociologizat*.

¹⁴ Vezi Herbert, Lewis S., *In Defense of Anthropology. An investigation of the Critique of Anthropology*, Ed. Routledge, New York, 2017.

¹⁵ Vezi George Steinmetz, *Defensive Anthropology*, în *Postcolonial Studies*, An 17, nr. 4.

¹⁶ Toader Nicoară, „Pentru o antropologie istorică în spațiul istoriografiei românești contemporane”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul I, nr. 1, ianuarie-iunie 2002, p. 7.

„Ambele discipline au făcut pași importanți pe teritoriul celeilalte. Antropologia a abandonat pretenția de știință după modelul științelor naturale, evoluând spre o *antropologie socială*, considerând relația cu istoria absolut necesară [...]. La rândul său, istoria a suferit înnoiri semnificative care aproape că i-au schimbat statutul, transformând-o într-o adevărată știință socială”¹⁷.

În România, unul dintre spațiile științifice de întâlnire ale celor trei discipline: istorie, sociologie și antropologie este reprezentat de *Caietele de Antropologie Istorică*, periodicului Seminarului de Antropologie Istorică de la Cluj, care, cu timpul, a depășit caracterul local și a devenit un mediu științific național. Astfel, în paginile acestei publicații găsim istorici, antropologi, sociologi, dar și filologi. În cercetarea de teren, am avut ocazia să-l intervievez pe profesorul Nicoară, dar și pe un apropiat colaborator al acestuia, istoricul Gheorghe Negustor, cu privire la activitatea de cercetare interdisciplinară la confluența istoriei, antropologiei și sociologiei în cadrul Seminarului.

4. Premisa acestei cercetări: suprapunere epistemologică între istorie și sociologie

Cu privire la relația dintre istorie și sociologie, unii istorici și sociologi afirmă că nu există diferențe fundamentale între cele două, în timp ce alții neagă orice principiu de interdisciplinaritate.

Astfel, autori precum John H. Goldthorpe, consideră că cele două discipline sunt științe net distincte, diferența dintre ele depășind sfera instituțională. Istoricii nu pot cerceta sociologic, în timp ce sociologii se confruntă cu grave probleme metodologice atunci când încearcă să analizeze sursele istorice. Într-un articol din 1991, acesta susține că sociologii istorici se confruntă cu serioase probleme metodologice și nu fac altceva decât să folosească surse istorice secundare, iar astfel, cercetarea lor se reduce la un simplu produs derivat din munca istoricilor¹⁸. Așadar, sociologii ar trebui să se retragă de pe tărâmul istoricilor și să se ocupe exclusiv de studiului societății contemporane. „*Punctul de vedere că istoria și sociologia „sunt și au fost întotdeauna același lucru” este greșit și*

¹⁷ *Ibidem*, p. 8-9.

¹⁸ Goldthorpe îi are în vedere mai ales pe fondatorii noii sociologii istorice, Barrington Moore și Theda Skocpol.

*periculos [...]. Istoria și sociologia pot și ar trebui să fie încă considerate ca demersuri intelectuale semnificativ diferite*¹⁹.

De cealaltă parte, autori precum Philip Adams²⁰ sau Anthony Giddens²¹ consideră că nu există o distincție de natură logico-metodologică între istorie și celelalte științele sociale, ci doar una instituțională, deoarece cercetarea istorică e de fapt una de natură socială, iar cercetarea științelor sociale e, în fond, una istorică „*pur și simplu nu există distincții logice sau chiar metodologice între științe sociale și istorie – concepute corespunzător*”²².

Asemănător, Pierre Bourdieu consideră că istoria și sociologia sunt discipline profund interconectate și interdependente. Ambele sunt indispensabile pentru a înțelege complexitatea societății umane. Astfel, sociologul care studiază fenomenele sociale trebuie să țină cont de contextul istoric. Asemănător, istoricul, interesat de faptele istorice, trebuie să țină cont de fenomenele și structurile sociale ce le generează: „*toată sociologia ar trebui să fie istorică și întreaga istorie ar trebui să fie sociologică [...]. Cred că marii istorici sunt buni sociologi (și deseori viceversa)*”²³.

Normele și valorile sociale influențează și transformă evenimentele istorice, în timp ce acestea din urmă, cum ar fi războaiele și revoluțiile, modelează valorile sociale și influențează apariția și dezvoltarea instituțiilor culturale și politice de-a lungul timpului. Astfel, pentru Bourdieu, relația dintre cele două discipline merge dincolo de interdisciplinaritate, până la juxtapunere. El neagă cu totul granița epistemologică dintre cele două și consideră separarea lor ca fiind una „dezastruoasă” și „artificială”. Defectul cel mai mare al istoricilor este acela că, spre deosebire de sociologi, aceștia nu simt nevoia de a se implica în eforturi de teoretizare a discursului lor istoric, de a crea modele și concepte. De cealaltă parte însă, sociologii se pierd în discursurile lor macro-istorice cu privire la procesele de birocratizare sau modernizare, astfel încât eforturile lor ating mai degrabă zona de filosofie socială²⁴.

În scopul realizării apropierii instituționale dintre cele două domenii, Bourdieu a fondat revista *Actes de la recherche en sciences sociales*, în 1975. „Pot spune că una dintre

¹⁹ John H. Goldthorpe, „The Use of History in Sociology: Reflections on Some Recent Tendencies”, în *The British Journal of Sociology*, Vol 42, 1991p. 225.

²⁰ Philip Abrams, *Historical Sociology*, Shepton Mallet, Ed. Open Books, 1982.

²¹ Anthony Giddens, *Central Problems in Social Theory*, London, Ed. Macmillan, 1979.

²² *Ibidem*, p. 230.

²³ Pierre Bourdieu și Loic J. D. Wacquant, *An invitation to Reflexive Sociology*, Ed. Polity Press, London, 1992, p. 90.

²⁴ *Ibidem*.

cele mai statornice ambiții ale mele, în special în *Actes de la recherche en sciences sociales*, a fost promovarea creșterii unei științe sociale unificate, în care istoria ar fi o *sociologie istorică* a trecutului, iar sociologia ar fi o *istorie socială* a prezentului”²⁵. Însă, în ce măsură este pertinent *discursul sociologic* în sine, ținând cont de faptul că sociologul îl produce din postura sa de parte integrantă a spațiului social, iar cunoștințele noi sunt produse din postura dublă a sociologului, cea de *agent/actor* și, totodată, *subiect* al forțelor structurilor sociale din care face parte?

„Cred că discursul sociologic este generat într-un spațiu care este în sine un spațiu social, un câmp științific unde există tensiuni și competiții, etc.; și, la fel ca în științele naturale, un anumit progres către o mai mare cunoaștere e posibilă prin luptele dintre persoanele ce caută să-și însușească cunoașterea lumii sociale, cu condiția ca această luptă să fie supusă câtor mai puține reguli și discursuri reglementate”²⁶.

Pe aceeași linie cu Pierre Bourdieu, această lucrare pleacă de la premisa că diferențele dintre istorie și sociologie sunt mai degrabă de natură instituțională și nu epistemologică. În acest sens, *interdisciplinaritatea* nu este o noutate sau o „anomalie”, ci reprezintă o întoarcere la o stare de echilibru a cercetării din sânul științelor socio-umane. Desigur, cele două discipline au un instrumentar de lucru și o metodologie proprie, însă ele se suprapun din punct de vedere *epistemologic*. Departe de a considera obiectul de studiu al celor două ca fiind diferit (istoria dedicată trecutului, iar sociologia prezentului), consider că obiectul de studiu al ambelor nu este unul variabil, determinat de axa temporală, ci este o constantă, și anume: *natura umană și manifestările acesteia de-a lungul axei temporale*.

Există, deci, o suprapunere semnificativă între metodele folosite de istorie și sociologie, ceea ce estompează ideea de granițe metodologice rigide între cele două. Pe cale de consecință, *istoria socială* și *sociologia istorică* nu sunt altceva decât manifestări firești ale acestei apropieri epistemologice dintre cele două discipline. În timp ce *istoria socială* oferă o înțelegere cuprinzătoare a aspectelor sociale și culturale ale trecutului, *sociologia istorică* încearcă să înțeleagă modul în care factorii istorici au influențat sau modelat societatea de-a lungul timpului.

²⁵ Pierre Bourdieu, „On the Relationship between Sociology and History in Germany and France” în *Social Time and Social Change: Perspectives on Sociology and History*, ed. Fredrik Engelstad și Ragnvald Kalleberg, Oslo, Scandinavian University Press, 1999, pp. 157–186.

²⁶ Pierre Bourdieu și Roger Chartier, *Le sociologue et l'historien*, ed. Agone, 2010, p. 47.

Așadar, când vorbesc de granițe epistemologice referitor la istorie și sociologie, mă refer la faptul că acestea sunt confundate adesea cu granițele instituționale dintre cele două discipline. Granițele instituționale sunt reale și, în unele cazuri, extrem de rigide. Aceste granițe duc uneori la rivalități și conflicte între istorici și sociologi; o rivalitate ce a avut ca punct de plecare începuturile instituționalizării sociologiei. Așa cum vom vedea, însă, nu de puține ori, aceste conflicte au fost duse însă pe tărâmul epistemologic, unii istorici și sociologi insistând asupra delimitării radicale ale celor două discipline.

Dezbaterea asupra existenței sau inexistenței granițelor epistemologice între istorie și sociologie s-a mai atenuat, însă aceasta nu a dispărut.

Plecând de la acest tablou, la care am avut acces prin intermediul analizei literaturii de specialitate internaționale, m-am întrebat dacă cercetările pe această temă pe plan internațional se verifică și în spațiul românesc. Astfel, în cercetarea de teren pe care am desfășurat-o am căutat să elucidez dacă există un interes pentru acest tip de dezbateri și dacă, da, ce loc ocupă aceste dezbateri? Sunt istoricii și sociologii români (implicați în practici interdisciplinare) interesați de aspectul teoretic al interdisciplinarității? Își pun întrebări cu privire la raportul epistemologic și instituțional dintre istorie și sociologie în cercetările lor? Care este gradul de identificare al acestora cu subdomeniile interdisciplinare: *istoria socială*, respectiv *sociologia istorică*? Au abordat aceste aspecte (chiar și în mod indirect) în lucrări, introduceri, prelegeri la evenimente științifice? etc.

Aruncând o privire asupra literaturii de specialitate românească, am putut constata că aceste reflecții, deși marginale, există, iar atitudinile istoricilor și sociologilor români diferă considerabil de la un cercetător la altul. Unii istorici români, de pildă, percep relația dintre istorie și sociologie nu în termeni de juxtapunere versus incompatibilitate epistemologică, ci mai degrabă în termeni de *contiguitate*. Cele două discipline sunt considerate distincte, dar complementare. Așa, spre exemplu, Bogdan Murgescu vorbește despre istorie ca fiind matroana științelor socio-umane. Acestea din urmă se caracterizează printr-o relație de dependență epistemologică față de disciplina dominantă, istoria, care are „o vocație integratoare [...] pe care nu o mai are în aceeași măsură nici una dintre disciplinele socio-umane”²⁷.

Alți istorici, precum Radu Tudorancea, cercetător la Institutul ”Nicolae Iorga”, consideră că există o legătură intrinsecă, de echilibru, între istorie și sociologie. O dovadă în acest sens este faptul că, istoriografia românească de astăzi, saturată de cercetarea

²⁷ Bogdan Murgescu, *A fi istoric în anul 2000*, Ed. All Educațional, București, 2000, pp. 15-16.

cronologică și evenimentială, caută noi forme de a fi productivă, îndreptându-se în mod firesc către sociologie. Nu este vorba despre o încercare stângace și artificială de adaptare târzie la un curent internațional, cât mai degrabă de o evoluție naturală istoriografiei românești, care este suficient de matură pentru a intra în dialog interdisciplinar cu sociologia. Astfel, lipsa granițelor epistemologice dintre cele două va duce, inevitabil, la estomparea granițelor instituționale, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

Pe o linie opusă se poziționează colegul acestuia de institut, cercetătorul Cristian Vasile. Deși nu neagă utilitatea împrumuturilor de metode dintre cele două discipline, Vasile consideră că istoria și sociologia diferă nu doar din punct de vedere instituțional, ci și epistemologic. Ele sunt diferite atât în ce privește obiectul lor de studiu și limbajul, dar mai ales în ce privește cadrul teoretic și metodele pe care acestea le întrebunțează. Astfel, cunoștințele științifice generate de cele două discipline sunt fundamental diferite.

Dacă în rândurile istoricilor pozițiile cu privire la sociologie diferă de la o persoană la alta, sociologii (care cercetează interdisciplinar) sunt mai puțin reticenți atunci când vine vorba de relația cu istoria. A face cercetare sociologică în mod diacronic înseamnă a intra în contact cu dimensiunea istorică a fenomenelor și structurilor sociale pe care aceștia le cercetează. Pentru sociologul Zoltán Rostás, sociologia nu poate fi decât istorică, în timp ce pentru Marius Lazăr, deși nu există o diferență epistemologică între cele două discipline, există, totuși, o diferență de *habitus*:

„Există o diferență de perspectivă, cu ce ochi privești trecutul: te uiți la trecut cu experiența ta de istoric și cu maniera în care ai învățat [...] să te uiți la documente și să le povestești [...], după care să construiești o narațiune. Sau [te uiți la trecut] cu un ochi de sociolog: încerci să explici de ce sunt lucrurile așa. Îl lași pe istoric să facă partea de informație și de date. Apoi [tu, ca sociolog] le iei și să construiești un model explicativ și să explici de ce lucrurile sunt așa și nu altfel”²⁸.

Acest mod de a percepe relația dintre istorie și sociologie are un impact fundamental asupra modului în care aceștia fac cercetare interdisciplinară. Cei care neagă apropierea dintre discipline se limitează la unele împrumuturi de metode, în timp ce pentru cei care

²⁸ Vezi anexa nr. 18, interviul cu prof. Marius Lazăr, pp. 295-307.

istoria și sociologia se suprapun epistemologic, cercetarea lor interdisciplinară este pe atât de istorică, pe cât de sociologică.

Aceste descoperiri, pe care le-am analizat în detaliu pe parcursul tezei, m-au impulsionat să aprofundez maniera concretă în care aceste luări de poziție se reflectă în cercetările acestor istorici și sociologi. Doar o analiză care îmbină ambele aspecte (teoria și practica empirică) poate oferi un tablou comprehensiv asupra cercetării interdisciplinare românești și poate să discearnă dacă acest fenomen se relaționează în vreun fel cu preocupările din afara țării.

Aprofundând analiza pe linie național-internațional, am constatat că există un proces intensiv de „naționalizare” a producției științifice din afara țării (mai ales prin intermediul traducerilor, dar și prin contactul cercetătorilor români cu lumea științifică internațională, prin participarea la stagii de studii și evenimente științifice internaționale). În *Les sciences humaines et sociales, entre national et international*, Gisèle Sapiro argumentează că, chiar și atunci când suntem în fața unor forme disciplinare specifice unei națiuni, de multe ori, este vorba de rezultatul unei adaptări a curentelor internaționale la specificul național²⁹.

În cercetarea pe care am desfășurat-o, am putut constata că în istoriografia românească *naționalizarea* literaturii științifice franceze este un element predominant, în timp ce sociologia românească se află mai ales sub influența producției științifice americane. Când vine vorba de zona interdisciplinară, însă, situația e diferită. În acest caz, autorii cei mai traduși și citați variază: de la autori germani (cum e cazul istoriei sociale practicate de istoricul Alexandru Florin Platon), la autori britanici sau italieni (de exemplu în istoria orală a lui Zoltan Rostás, respectiv Doru Radosav) sau francezi (cum e cazul istoricilor Bogdan Murgescu, Constanța Vintilă sau a sociologilor Mihai Dinu Gheorghiu sau Marius Lazăr).

²⁹ Vezi Gisèle Sapiro *Les sciences humaines et sociales, entre national et international. Perspective socio-historique, l'exemple de la sociologie*, 2022. <https://doi.org/10.4000/socio-logos.5888> (iunie 2023). În accepțiunea lui Sapiro, *naționalizarea* este procesul prin care lucrările științifice sunt adaptate și reinterpretate în contextul național în care sunt primite. De cealaltă parte, *internaționalizarea*, este procesul prin care cultura sau știința sunt difuzate dincolo de granițele naționale și modul în care este primită și reinterpretată de alte culturi. Acest raport este de cele mai multe ori inegal, unele culturi având o influență mai mare asupra altora.

În perioada ante și interbelică, fenomenul invers, cel al *internaționalizării* literaturii științifice românești era foarte pronunțat. Autori precum A.D. Xenopol, Nicolae Iorga sau Henri H. Stahl erau traduși frecvent în afara țării, uneori aceștia publicând direct în limba franceză sau italiană³⁰. Acest fenomen, devenit foarte rar, însă fără să dispară în perioada comunistă, a fost reluat după 1989, prin publicațiile cercetătorilor români în reviste științifice internaționale de prestigiu.

Un alt aspect al *internaționalizării* din perioada postdecembristă este dat de deschiderea de instituții private, cu finanțare din afara țării, cum ar fi Europe Centrale și Orientale sau New Europe College (ambele fondate la București în anul 1994)³¹. Aceste „centre de excelență” au avut încă de la început o „poziție dominantă în câmpul instituțiilor școlare și neșcolare de pregătire a elitelor”, propulsând „înscrierea în circuitele internaționale de profesori și studenți”³². Acest fenomen a conectat viața științifică națională cu cea internațională, formându-se adevărate rețele de relații instituționale, dar și interpersonale. Unul din efectele acestui tip de internaționalizare a fost promovarea modelelor de cercetare interdisciplinară.

Cu privire la impactul pe care aceste centre le-au avut asupra cercetărilor interdisciplinare din țară, Mihai Dinu Gheorghiu observă, în opera sa dedicată istoriei elitelor: „misiunea [centrelor de elită] era aceea de a pune în discuție frontierele stabilite, naționale [...], și disciplinare (interdisciplinaritatea făcând parte din obiectivele prioritare)”³³. În fapt, am putut constata în mod direct, în cercetarea de teren, cum istoricii și sociologii lucrează împreună, pe teme de cercetare comune, în „Grupul de Reflecție asupra Istoriei Politice și Sociale a secolelor XVIII și XIX” din cadrul institutului New Europe College. Despre activitatea acestui grup și a institutului New Europe College voi vorbi mai pe larg în Partea a II-a a tezei.

³⁰ Vezi A.D. Xenopol „*Sociologia e storia*” în *Rivista Italiana di Sociologia*, An X, 1906; *Histoire des Roumains et de leur civilisation*, Paris, 1920; sau Henri H. Stahl *Nerej, un village d'une region archaique*, vol 1-3, 1939.

³¹ Vezi Mihai Dinu Gheorghiu, *Intellectualii în câmpul puterii. Morfologii și traiectorii sociale*, Ed. Polirom, București, 2007, capitolul „Centre de excelență în științele socioumane și inserția lor în comunitățile științifice emergente din Europa de Est”, pp. 213-234.

³² *Ibidem*, p.213-214.

³³ *Ibidem*, p. 214.

5. Actualitatea și importanța temei

M-am orientat către cercetarea interdisciplinarității în domeniile sociologiei și istoriei deoarece consider că o cercetare a vieții științifice românești în domeniul științelor socio-umane, care să aducă la lumină experiența cercetătorilor, este binevenită, cu atât mai mult cu cât tema interdisciplinarității dintre istorie și sociologie din România a fost abordată în mod fragmentar.

Printre cei care au tratat subiectul apropierei dintre cele două discipline socio-umane, după 1989, este profesorul Alexandru Zub. Acesta a vorbit în mai multe rânduri despre „sociologizarea istoriografiei” românești. În volumul *Istorie și istorici în România interbelică*, din 2003, el a dedicat un întreg capitol acestui subiect, reflectând asupra întrepătrunderii dintre istorie și sociologie în istoriografia românească, prin operele lui Ștefan Zeletin, Gheorghe I. Brătianu, C.C. Giurescu etc.³⁴. În același an, Zub a publicat studiul „Istoriografia română și ascensiunea istoriei sociale”³⁵, în care a identificat forme incipiente de istorie socială în scrierile lui Dimitrie Cantemir, precum și în scrierile cronicarilor români, mergând până la perioada interbelică.

Însă Zub face un pas în plus: conectează acest tip de istoriografie la curentele istoriografice internaționale din acea perioadă. Totodată, afirmă că, deși sintagma „istorie socială” a fost consacrată de Școala Analelor din Franța, acest tip de istoriografie sociologizată a existat dintotdeauna, aducând aici exemplul scrierilor lui Tucidide³⁶. În finalul studiului, autorul analizează reticența istoricilor de astăzi față de tendințele istoriografice internaționale, în ciuda traducerilor abundente care s-au făcut după 1989 a unor autori precum Fernand Braudel, Jacques Le Goff, Le Roy Ladurie ș.a.m.d. Această reticență este pusă de Zub, pe seama a doi factori: pe de o parte situația de izolare din perioada comunistă, care încă ar mai avea efecte, iar pe de altă parte „tendința antiistorică a științelor sociale, insistent manifestată în ultima jumătate de secol”³⁷. Soluția pe care o propune Zub este ca cercetătorii să facă apel „la teoriile sociale de felul celor practicate

³⁴ Alexandru Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, ediția a II-a, Ed. Junimea, Iași, 2003. Vezi capitolul „Spre o istorie sociologică”, pp. 366-389.

³⁵ Idem, „Istoriografia română și ascensiunea istoriei sociale”, în Alexandru-Florin Platon (coord.), *Noi perspective asupra istoriei sociale în România și Franța*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, pp. 23-37.

³⁶ *Ibidem*, p.24.

³⁷ *Ibidem*, pp. 34-35.

în lumea anglo-saxonă sau de școala de la Bielefeld”³⁸. Însă Zub se oprește aici și nu face un studiu amănunțit asupra întrepătrunderii dintre istorie și sociologie din perioada de după 1989, nici din punct de vedere tematic, și, cu atât mai puțin, din punct de vedere metodologic.

Mai sunt și alți autori, mai ales istorici, care au analizat și teoretizat (fragmentar) apropierea epistemologică dintre istorie și științele sociale, cum ar fi profesorii universitari Toader Nicoară din Cluj și Alexandru-Florin Platon din Iași. Primul a scris numeroase articole și studii cu privire la legătura strânsă dintre istorie și antropologie³⁹, în timp ce al doilea (fost membru în colegiul de redacție al *Revistei de Istorie Socială*, și coordonator al volumului colectiv *Noi perspective asupra istoriei sociale în România și Franța* din 2003), a dedicat mai multe studii relației dintre istorie și sociologie, subliniind importanța teoriilor și metodelor sociologice în vederea creării unui discurs istoriografic profund înrădăcinat în realitățile sociale⁴⁰. Ceva mai târziu, Platon pleda pentru o istorie socială a vieții cotidiene în comunism⁴¹, un „sol fertil”, care ar trebui studiat dincolo de sursele documentare oficiale. Istoricii ar trebui să studieze această perioadă din perspectivă sociologică și psihologică prin intermediul documentelor personale „*de la memorii, jurnale, corespondență până la mărturii directe – culese organizate și interpretate după procedeele istoriei orale –*, totul pentru a servi la reconstruirea microistoriilor cotidiene”⁴².

Deși acest demers teoretizant este mai vizibil în rândurile istoricilor, acesta nu lipsește cu totul din rândul sociologilor. Așa, spre exemplu, profesorul Mihai Dinu Gheorghiu, în lucrarea sa de sociologie istorică *Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii*

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Vezi de exemplu Toader Nicoară, „Pentru o antropologie istorică în spațiul istoriografiei românești contemporane”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul I, nr. 1, ianuarie-iunie 2002, pp. 7-22.

⁴⁰ Vezi de exemplu „Introducerea la ediția a II-a” a lucrării *Geneza Burgheziei în Principatele române, (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii*, ediția a II-a, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, pp. 11-19. Aici Platon încadrează propriul studiu asupra burgheziei în domeniul istoriei sociale. Mai mult, acesta justifică opțiunea sa în favoarea modelului german (care adopta un model interpretativ weberian în studiul structurilor sociale), în detrimentul celui francez (care, în anii 1980-1990 – când acesta și-a desfășurat cercetarea pe tema burgheziei – era încă tributatar interpretării marxiste).

⁴¹ Vezi Alexandru-Florin Platon „Între descriere și analiză. Repere ale unei istorii sociale a vieții cotidiene în comunism” în Adrian Neculau (coord.) *Viața cotidiană în comunism*, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 25-34.

⁴² *Ibidem*, p. 33.

și traiectorii sociale, vorbește despre modul în care metoda sociologică și analiza istorică au fost îmbinate în propria cercetare. Pe lângă interviuri și anchete prin chestionare, Gheorghiu a făcut uz de arhivele istorice din București și Berlin, în vederea unui studiu socio-istoric comparativ⁴³. O astfel de analiză spune acesta, „trebuie să răspundă acestei globalizări politice și teoretice printr-o reistoricizare a diferitelor concepte și teorii”. Totodată, sociologul ieșean critică tendința unor istorici contemporani de a merge „dincolo de studierea istoriei recente, constituindu-se în instanțe de consacrare a unei noi ordini morale și propunând un ghid pentru cercetarea istoriei recente”⁴⁴. Un astfel de demers riscă să se transforme din „știință legitimă”, într-o „literatură paraștiințifică”. Astfel, o lectură echilibrată asupra trecutului, implică în primul rând o distanțare de influența sferei politice, iar mai apoi o reevaluare a modelelor teoretice și a metodelor de cercetare a trecutului. Ca o continuare a acestei critici aduse istoriografiei contemporane, rigide și, în unele cazuri, înclinată ideologic, Gheorghiu contrapune studiul său interdisciplinar asupra elitei intelectuale în câmpul puterii.

Sunt însă numeroase lucrări în care istoria și sociologia se intersectează în mod *implicit*, cum ar fi de pildă cercetarea istoricului Alin Ciupală asupra vieții femeilor din timpul Primul Războiului Mondial⁴⁵, cea a Constanței Vintilă cu lucrările sale de istorie socio-culturală⁴⁶, sau cea a sociologului Ionuț Butoi care face un studiu de istorie socială, urmărind procesul de modernizare a societății românești din interbelic, prin intermediul metodei microistorice⁴⁷.

Așadar, există în literatura de specialitate românească un interes pentru relația dintre istorie și sociologie. Acest interes ia trei forme: fie forma unei analize a modului în care interdisciplinaritatea se manifestă (cum ar fi cazul lui Alexandru Zub), fie printr-o pledoarie a necesității de a cerceta interdisciplinar, cum ar fi cazul lui Alexandru Florin Platon, Bogdan Murgescu sau Zoltán Rostás (acesta din urmă și-a dedicat întreaga carieră științifică cercetării în domeniul istoriei sociale), fie în mod *implicit*, așa cum am văzut ceva mai sus.

⁴³ Vezi Mihai Dinu Gheorghiu, *Intelectualii în câmpul puterii... 45-57*.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 20

⁴⁵ Vezi Alin Ciupală, *Bătălia femeilor din România în Primul Război Mondial*, Ed. Polirom, 2017.

⁴⁶ Vezi de exemplu Constanța, Vintilă, *În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVII-lea*, Ed. Humanitas, București, 2004.

⁴⁷ Ionuț Butoi, *Mircea Vulcănescu. O microistorie a interbelicului românesc*, ed. Eikon, București, 2015, p. 16.

Însă ceea ce lipsește în peisajul românesc este o analiză a fenomenului practicilor interdisciplinare din perspectiva *sociologiei științei*, luându-i ca obiect de studiu tocmai pe istoricii și sociologii care practică acest tip de muncă științifică. Așadar, este necesară nu doar o reflecție asupra modului în care apropierea epistemologică dintre istorie și sociologie poate fi identificată în lucrările interdisciplinare românești, ci mai ales este nevoie de un studiu empiric asupra modului care istoricii și sociologii acționează în câmpul științific și cum își desfășoară, în mod concret, munca lor de cercetare interdisciplinară.

6. Obiectivele, ipotezele și întrebările cercetării

Obiectivul principal al acestei cercetări a fost acela de a înțelege experiențele de cercetare ale istoricilor și sociologilor din România, implicați în cercetări interdisciplinare. În acest scop, mi-am stabilit o serie de **obiective secundare**, care mi-au servit drept puncte de reper și care m-au ajutat să îmbin rezultatele empirice într-un cadru teoretic consistent, pentru a oferi o privire de ansamblu asupra cercetării interdisciplinare românești. Aceste obiective sunt:

a) Investigarea modului în care practicile interdisciplinare se manifestă la intersecția dintre istorie și sociologie, în contextul românesc postdecembrist, și raportul acestora cu disciplinele consacrate.

b) Evaluarea gradului de influență pe care normele interdisciplinare internaționale îl au asupra practicilor interdisciplinare din spațiul științific românesc.

c) Identificarea principalelor obstacole în calea muncii științifice interdisciplinare.

d) Analizarea impactului pe care politicile de finanțare îl au asupra cercetării științifice din România din perioada postdecembristă.

Cercetarea a plecat de la câteva ipoteze. **Prima ipoteză** privește modul în care este practică interdisciplinaritatea la granița dintre istorie și sociologie în România. Mai precis, am postulat că istoria socială și sociologia istorică există în România sub formă de *practici* de cercetare și nu de sub-discipline. Departă de a se înscrie într-o tendință de delimitare de disciplinele de origine, cele două forme de interdisciplinaritate se manifestă în interiorul disciplinelor clasice, ele neavând o identitate instituțională bine definită. **A doua ipoteză** a cercetării de față privește faptul că modelarea peisajului științific românesc

postdecembrist a fost influențată de adaptarea cercetărilor naționale la normele și practicile științifice internaționale. În analiza mea, presupun că transformările semnificative observate în această sferă în România pot fi atribuite, în mare măsură, acestei alinieri. **A treia ipoteză** pe care am formulat-o în cadrul cercetării pune accent pe importanța politicilor de finanțare. Finanțările și granturile au avut un impact semnificativ asupra cercetării științifice din România în perioada postdecembristă, modelând direcțiile, tematicile și metodologiile cercetării.

Având în vedere aceste ipoteze și obiective, mi-am desfășurat cercetarea pe baza unei serii de **întrebări**, care, sub o formă sau alta, s-au regăsit în ghidul de interviuri. Aceste întrebări mi-au permis să verific validitatea ipotezelor și să clarific modul în care pot atinge obiectivele pe care mi le-am propus, facilitând astfel o înțelegere mai profundă a temei cercetate.

a) Cum s-a manifestat transformarea câmpului științific românesc în perioada postdecembristă și care au fost principalii factori de influență în această evoluție?

b) Cum s-au manifestat practicile interdisciplinare la intersecția dintre istorie și sociologie în cadrul disciplinelor consacrate?

c) Ce forme au luat acestea și cum au evoluat de-a lungul timpului?

d) Care sunt dificultățile sau obstacolele pe care istoricii și sociologii români le întâmpină în munca de cercetare?

e) Cum s-a reflectat interdisciplinaritatea în cadrul practicilor disciplinelor consacrate?

f) Ce rol joacă finanțările și granturile internaționale în evoluția cercetării științifice din România în perioada postdecembristă? Cum au influențat acestea direcțiile, tematicile și metodologiile de cercetare?

g) Care este amploarea impactului practicilor interdisciplinare asupra evoluției generale a câmpului științific românesc?

7. Structura tezei

Lucrarea de față este structurată în trei părți, precedate de o introducere și urmate de o secțiune dedicată concluziilor. După introducere, în care prezint tematica și cadrul conceptual al tezei, în **prima parte** a lucrării explorez conexiunile dintre istorie și sociologie, cu scopul de a situa cercetarea în contextul mai larg al dezbaterilor academice

privind interdisciplinaritatea dintre aceste două domenii. Am început prin a oferi o imagine de ansamblu asupra originilor și caracteristicilor *istoriei sociale* și *sociologiei istorice* pe plan internațional, arătând cum aceste două domenii se intersectează și cum se influențează reciproc. Următorul pas a fost să fac o analiză asupra cercetărilor interdisciplinare în România, începând cu perioada anterioară primului război mondial, am continuat mai apoi cu prezentarea perioadei interbelice, pentru a încheia mai apoi cu prezentare succintă a cercetărilor istorice și sociologice din perioada regimului comunist. Aici, am explorat modul în care contextul politic și restricțiile impuse de regimul totalitar au influențat și modelat cercetarea.

Prin urmare, în prima parte a lucrării mele, am încercat să construiesc un cadru teoretic și cronologic de referință, cu scopul de a prezenta contextul în care se poziționează lucrarea mea. Am urmărit „dialogul interdisciplinar” dintre istorie și sociologie atât la nivel internațional, cât și în contextul specific al României, pentru a înțelege mai bine modul în care aceste două domenii se intersectează și se influențează reciproc. Această secțiune reprezintă, așadar, piatra de temelie pentru restul lucrării, pregătind terenul pentru analiza empirică a datelor pe care le-am obținut în cercetarea de teren.

Partea a doua a lucrării am dedicat-o studiului **practicilor** de *istorie socială* și *sociologie istorică* în România postdecembristă pe două filiere: pe deoparte prin prisma cercetării mele de teren, iar pe de altă parte prin analiza producției științifice românești de la granița dintre istorie și sociologie. Acest demers nu pretinde a fi unul exhaustiv, ci vizează înțelegerea evoluției și tendințelor acestor domenii de cercetare, pentru a evidenția rolul pe care acest tip de practici de cercetare îl ocupă în *câmpului științific* românesc, ilustrând câteva exemple concrete de studii și cercetări de istorie socială și sociologie istorică, cu scopul de a identifica unele teme comune, precum și unele probleme specifice cercetării în aceste domenii. În continuare, am integrat aceste exemple într-un discurs de sinteză, care să permită o înțelegere mai clară a evoluției acestor practici, abordând aspecte precum: motivul pentru care cercetătorii simt imboldul de a cerceta interdisciplinar, metodele și tehnicile de cercetare utilizate de către aceștia, dar și rolul instituțiilor de cercetare în susținerea și dezvoltarea acestor practici. Prin prezentarea unor exemple concrete într-un discurs de sinteză, am urmărit să pun în lumină evoluția și tendințele unei astfel de cercetări.

Partea a treia, eminentamente empirică, am dedicat-o analizei tematice a interviurilor pentru a *sonda statutul actual al cercetării* din zona de confluență a istoriei și sociologiei în România. În acest scop, am abordat mai multe teme, urmărind „firul lor roșu” de-a

lungul mai multor interviuri, ilustrând cu diferite studii de caz. În interviurile cu cercetătorii am urmărit să scot la lumină „genealogia” formării lor intelectuale, relația lor cu propriul obiect de studiu, relația cu colegii de breaslă în cadrul instituțiilor din care fac parte.

Printre temele analizate se numără: *relația dintre istorici și sociologi*, în încercarea de a surprinde modul în care aceștia se percep reciproc, precum și dinamica dialogului dintre aceștia; *cercetarea interdisciplinară din institutele de cercetare*, relația dintre cercetători și instituție (am luat ca studii de caz interviurile cu cercetători din Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolaescu-Ploșor”); *ipostazele istoriei orale din România*, cu o analiză amănunțită a celor trei mari centre: București, avându-i ca reprezentanți pe sociologul Zoltán Rostás și membrii Cooperativei Gusti; Cluj, reprezentat de istoricul Doru Radosav și Institutul de Istorie Orală; și Timișoara, prin cercetarea de teren Smarandei Vultur, antropolog și etnolog. O altă temă abordată a fost pătrunderea modelului sociologic francez în cercetarea sociologică din România și modul în care acesta a contribuit la *istoricizarea cercetării sociologice* pe modelul bourdieusian, prin sociologi precum Mihai Dinu Gheorghiu sau Marius Lazăr. În fine, am dorit să scot în evidență *rolul politicilor de finanțare* în cercetarea sociologică românească de după 1989, prin experiența de cercetare a sociologului Dumitru Sandu.

Scopul celei de a treia părți a tezei este acela de a explora statutul actual al cercetării la intersecția dintre sociologie și istorie în România, din perspectiva acelor ce o practică, atât la nivel individual, cât și în cadrul mai larg al instituțiilor din care fac parte.

Teza se încheie cu o secțiune în care fac o sinteză și trag concluzii pe baza analizei calitative a cercetării empirice, scoțând la lumină experiența trăită a sociologilor și istoricilor români care se aventurează pe teritorii interdisciplinare, așa cum reiese din dialogurile pe care le-am avut cu o parte dintre aceștia.

CONCLUZIILE CERCETĂRII

Premisa pe care a fost construită această teză este că istoria și sociologia, deși operează cu metode și cadre teoretice distincte, se suprapun din punct de vedere epistemologic. Ambele studiază, în esență, societatea umană, ambele fiind preocupate de înțelegerea comportamentului uman de-a lungul timpului în societate. Deși cele două discipline folosesc instrumente, metode și cadre teoretice diferite, ele se intersectează în mod semnificativ în ceea ce privește modul în care abordează cunoașterea și înțelegerea lumii.

Astfel, istoria se preocupă în primul rând de înregistrarea și analiza evenimentelor din trecut (utilizând metode precum studiul documentelor istorice, analiza contextului și interpretarea evenimentelor) pentru a construi o imagine mai clară și mai completă a trecutului. De cealaltă parte, sociologia se concentrează pe analiza sistemelor sociale (folosind metode precum observarea directă, metode cantitative și calitative, precum și teorii sociale complexe), pentru a înțelege structurile, procesele și relațiile care definesc societatea.

Însă, nici una nici alta nu sunt circumscrise unui anumit punct pe axa temporală. Istoria nu se limitează la studiul trecutului și nu ignoră relevanța evenimentelor istorice pentru societatea contemporană. Asemănător, sociologia nu se limitează la prezent, ci (așa cum a făcut Stahl, spre exemplu) recunoaște că, pentru a înțelege societatea contemporană, este esențială o analiză istorică și sociologică a evoluției acesteia. O astfel de sociologie adoptă metode și teorii istorice pentru a înțelege contextul și originea fenomenelor sociale contemporane. În lumina celor de mai sus, *istoria socială* și *sociologia istorică* sunt consecințe firești ale apropierii epistemologice dintre două discipline care sunt separate de granițe instituționale rigide. Așadar, cele două forme de interdisciplinaritate nu sunt tendințe trecătoare, ci forme inerente de abordare a studiului societății sub forma unui dialog între trecut și prezent, între evenimente istorice și structuri sociale contemporane.

Istoria socială se concentrează pe aspectele economice, politice și sociale ale trecutului, folosind metode empirice pentru a investiga aceste aspecte, cu scopul de a

analiza impactul acestora asupra vieții oamenilor, în timp ce *sociologia istorică* analizează modul în care factorii istorici au influențat sau modelat societatea de-a lungul timpului. Această interconectare temporală este esențială pentru o înțelegere profundă a societății umane. Această teză a explorat această suprapunere epistemologică printr-o abordare empirică.

În contextul românesc, *istoria socială* și *sociologia istorică* sunt încă sub formă de *practici interdisciplinare*. Motivul constă în absența a două elemente esențiale: un aspect instituțional bine definit și un cadru teoretic consolidat. În mod specific, *lipsa unei structuri instituționale* dedicate sprijinirii și promovării acestor domenii de cercetare împiedică formarea unui corp de istorici sociali sau sociologi istorici, recunoscuți ca atare. De asemenea, *absența unui cadru teoretic* bine încheiat face dificilă distincția clară a acestor domenii de studiu față de disciplinele clasice.

Totuși, această situație nu înseamnă că *istoria socială* și *sociologia istorică* sunt absente din peisajul academic românesc. Mulți istorici și sociologi români abordează teme și întrebări specifice istoriei sociale și sociologiei istorice, lucru ce le permite integrarea unor perspective diferite, pentru un studiu mai profund și mai nuanțat al fenomenelor sociale și istorice.

Paradoxal, deși istoricii și sociologii angajați în cercetarea interdisciplinară constituie o minoritate în cadrul acestor discipline în România (munca lor reprezentând doar o fracțiune din producția științifică globală în cadrul istoriei și sociologiei), aceștia se bucură de un prestigiu considerabil în rândul colegilor lor din ambele discipline. Așa, spre exemplu, istorici precum Florin Platon, Bogdan Murgescu, Toader Nicoară, Constanța Vintilă sau sociologi cum ar Septimiu Chelcea, Vintilă Mihăilescu, Zoltan Rostás (pentru a numi doar câțiva) sunt printre numele cele mai sonore din disciplinele istoriei și sociologiei românești. Aceștia au adus contribuții semnificative la domeniile lor de studiu și au demonstrat valoarea și relevanța cercetării interdisciplinare. Prin munca lor, aceștia au reușit să își creeze un renume și să câștige respectul și aprecierea în rândul comunității academice, atât pe plan local, cât și internațional.

Într-un ocean vast de studii tradiționale, aceste cercetări interdisciplinare constituie o insulă de inovație și explorare a noi teritorii de cunoaștere. Istoricii și sociologii pe care i-

am intervievat pentru acest studiu au o deschidere deosebită față de acest tip de abordare. Această deschidere poate fi atribuită fie unei pregătiri academice solide și complexe, fie unei dorințe personale de a răspunde la întrebări de cercetare care nu pot fi adresate în mod adecvat în cadrul unui singur domeniu disciplinar.

În multe cazuri, acești cercetători au fost nevoiți să treacă dincolo de granițele rigide ale propriilor discipline pentru a răspunde la întrebări complexe, lucru ce necesită o înțelegere profundă a mai multor domenii de studiu și o capacitate de a naviga diferite metodologii și abordări teoretice. Cercetarea interdisciplinară, deși poate părea o practică marginală sau „transgresivă”, are un potențial enorm de a contribui la dezvoltarea și reînnoirea din interior a științelor sociale din România.

Pentru a rezuma: consider că cercetarea pe care am desfășurat-o și-a atins obiectivele formulate arătând faptul că, în pofida diferențelor metodologice și teoretice, istoria și sociologia se intersectează și se amplifică reciproc la nivel epistemologic. Într-adevăr, deși ambele discipline operează în mod distinct și în cadre academice separate, ele sunt, de fapt, strâns interconectate. Acest lucru se datorează faptului că ambele vizează studiul societății umane din perspective care, deși diferite, sunt complementare și se bazează pe o recunoaștere comună a necesității de a înțelege comportamentul uman în contextul societăților respective.

De asemenea, așa cum am văzut, una dintre ipoteza formulată la începutul cercetării pe baza literaturii de specialitate, a fost confirmată de rezultatele cercetării empirice: cele două tipuri de interdisciplinaritate (istorie socială și sociologie istorică) se practică implicit, în interiorul istoriei și sociologiei, fără să existe, până în acest moment, o mișcare de delimitare de disciplinele tradiționale.

Deschiderea istoricilor și sociologilor față de cercetările interdisciplinare, pe care am putut să o constat în mod direct, demonstrează că acest tip de cercetare are un potențial semnificativ pentru dezvoltarea ulterioară a *istoriei sociale* și a *sociologiei istorice* în România. Însă, pentru a realiza acest potențial, este necesar un efort susținut din partea comunității academice. În primul rând, e necesară o deschidere mai mare către dialog și colaborare între istorici și sociologi, pentru a depăși diviziunile instituționale. În al doilea rând, dezvoltarea de instituții și cadre teoretice solide va fi esențială pentru susținerea și consolidarea acestui dialog interdisciplinar. Astfel, putem spera că *istoria socială* și

sociologia istorică se vor integra în peisajului academic românesc, contribuind la o înțelegere mai profundă a complexității trecutului și prezentului societății românești.

Noutatea pe care o aduce această cercetare

Pe scena internațională, există diferite studii în domeniul sociologiei științei, în care sunt analizate practicile interdisciplinare. Aceste cercetări au contribuit la o înțelegere mai profundă a modului în care cunoștințele sunt produse, a felului în care se negociază granițele disciplinare, precum și a modului în care se configurează relațiile de putere în contextul academic.

Printre acestea, cercetarea făcută de Julien Prud'homme și Yves Gingras⁴⁸ mi-a servit drept inspirație pentru propria cercetare. În perioada ianuarie-mai 2011, cei doi au realizat o cercetare empirică asupra colaborărilor interdisciplinare a diferitelor secții din cadrul Institutului de Cercetare în Științe și Tehnologii pentru Mediu și Agricultură din Franța. Cei doi sociologi au realizat 24 de interviuri, cu scopul de a analiza dinamica interacțiunilor dintre cercetători și obstacolele întâlnite de aceștia. După o analiză amănunțită, aceștia au ajuns la concluzia că au asistat la un caz de subordonare a științei și a cercetătorilor unei forțe externe (entitățile care finanțează acest tip de cercetare), care, de multe ori dau indicații precise în ce privea tematicile, dar și metodele de cercetare. Sub acest tip de presiune, aparatul administrativ al institutelor de cercetare pierde din vedere propria menire și are ca scop nu atât crearea de cunoștințe, cât mai degrabă producerea de rezultate care să justifice investițiile financiare. În aceste condiții, concluzionează Prud'homme și Gingras, cercetarea interdisciplinară autentică reprezintă mai degrabă „un lux de sfârșit de carieră”, mai degrabă decât un punct de plecare⁴⁹.

Metodologia empirică a celor doi sociologi, bazată pe observații pe teren și analiză detaliată, a modelat cadrul metodologic al propriei mele cercetări. Similar cu observațiile lor asupra problemelor legate de autonomia intelectuală și negocierile metodologice,

⁴⁸ Vezi Julien Prud'homme și Yves Gingras, „Les collaborations interdisciplinaires: raisons et obstacles” în *Actes de la recherche en sciences sociales nr.210*, 2015, p. 49-56.

⁴⁹ În 2017 am publicat unele note de lectură cu privire la acest studiu. Vezi, Dana Costin, „Espace des disciplines et pratiques interdisciplinaires. Actes de la recherche en sciences sociales nr.210., Seuil, Paris, decembrie 2015”, în *Psihologia Socială*, nr 39, 2017, pp. 95-98.

cercetarea mea și-a propus să identifice și să înțeleagă modul în care istoricii și sociologii români cercetează interdisciplinar și care sunt obstacolele specific românești cu care se confruntă aceștia. Totodată, mi-am propus să văd dacă politicile de finanțare au un impact asupra cercetătorilor. Mi-am propus, de asemenea, să analizez dacă problematicile relevate de cercetările internaționale pe această temă se regăsesc și în spațiul științific românesc.

În ultimă instanță, însă, cercetarea mea nu a dorit să fie un simplu exercițiu de traducere. Cu alte cuvinte, această lucrare nu avut ca scop validarea sau infirmarea rezultatelor cercetărilor pe această temă din spațiul internațional în contextul românesc, ci a dorit să contribuie la o înțelegere mai amplă a fenomenului cercetării interdisciplinare în cadrul științelor socio-umane din România. De altfel, istoricii și sociologii pe care i-am interviuat provin din medii de formare diferite, din generații diferite, cu afiliații instituționale diferite etc. Astfel, nu m-am oprit doar la un institut de cercetare, ci am încercat să construiesc o imagine mai amplă, la nivel național. În acest mod, lucrarea de față reprezintă o **noutate** atât din punct de vedere tematic, cât și din punct de vedere metodologic.

Din punct de vedere **tematic**, mi-am propus să aduc o completare la literatura științifică existentă, în ceea ce privește intersecția dintre istorie și sociologie în cercetarea românească. În pofida studiilor mai multor istorici și sociologi români care au explorat relevanța acestei intersecții, nu a fost încă realizat un studiu care să examineze în mod explicit această linie de cercetare. În contextul în care tema relației dintre istorie și sociologie a fost abordată în mod sporadic și fragmentar, lucrarea de față aduce în prim plan o imagine de ansamblu asupra cercetării interdisciplinare în aceste două domenii.

Totodată, această teză reprezintă o noutate și din punct de vedere **metodologic**, și anume: explorarea terenului interdisciplinar prin prisma interviurilor cu istoricii și sociologii români din întreaga țară. Această abordare mi-a oferit o perspectivă unică asupra dinamicii relațiilor care se dezvoltă în cadrul acestui câmp științific, pătrunzând într-o zonă relativ neexplorată, pentru a înțelege modul în care cercetătorii interacționează și produc cunoștințe științifice.

Această lucrare aduce, totodată, o completare tabloului cercetărilor din domeniul *sociologiei științelor*, situând cercetarea românească în contextul mai larg al dezbaterilor pe plan internațional cu privire la interdisciplinaritatea dintre istorie și sociologie, scoțând în evidență munca științifică a cercetătorilor români și experiența lor personală. Astfel, la lumina rezultatelor obținute, consider că această cercetare contribuie, astfel, la literatura de

specialitate existentă despre interacțiunea dintre sociologie și istorie și aprofundează cunoștințele privind modul în care se practică interdisciplinaritatea în România.

Mai mult, consider că analiza efectuată – în ce privește modul în care sociologii și istoricii se raportează la propria cercetare, cum aceștia își formează capitalul relațional, precum și felul în care aceștia acționează în cadrul propriului câmp științific – deschide noi piste în explorarea dinamicii dintre aceste două discipline și poate oferi un cadru util pentru analiza altor cazuri de interdisciplinaritate în sânul științelor socio-umane din România.

Implicațiile acestei lucrări pentru viitoarele cercetări

Așadar, analizând retrospectiv munca mea, constat că există multe posibilități de extindere și aprofundare a cercetării în acest domeniu. Sper că această cercetare va fi un punct de plecare pentru mai multe explorări și discuții în domeniul interdisciplinarității. În acest sens, aș vrea să ofer câteva sugestii pentru viitoarele cercetări:

a. *Explorarea altor discipline.* Deși am concentrat studiul meu pe relația dintre sociologie și istorie, acest tip de analiză ar putea fi extins și la alte discipline. Comparând interdisciplinaritatea în diferite domenii, am putea dobândi o înțelegere mai profundă a modului în care alte discipline socio-umane modelează procesul de colaborare și împrumuturi metodologice.

b. *O cercetare diacronică.* O altă pistă de cercetare ar putea fi realizarea unei cercetări care să urmărească evoluția interdisciplinarității de-a lungul timpului, analizând transformările ce s-au produs în câmpul științific, în trecerea de la o perioadă istorică la alta. În acest fel, am putea înțelege mai bine cum se schimbă relațiile dintre discipline și cum sunt acestea influențate de factorii externi, cum ar fi schimbările socio-culturale și politice atât pe plan național, cât și pe plan internațional.

c. *Studii de caz comparative.* Cred, de asemenea, că ar fi foarte util realizarea unor studii de caz comparative, în alte contexte naționale. Acest lucru ar permite să identificăm în ce măsură constatările mele sunt specifice contextului românesc și dacă ele pot fi generalizate la alte sisteme academice.

d. *Abordări calitative mai aprofundate.* În sfârșit, mi-aș dori ca în viitor să existe mai multe cercetări care utilizează metode calitative pentru a explora experiențele și

perspectivele individuale ale cercetătorilor. Cred că acest lucru ar putea aduce o înțelegere mai profundă a modului în care sunt produse cunoștințele științifice de la granița dintre discipline.

Reflectând asupra muncii mele de cercetare, aș dori să subliniez câteva puncte cheie și să împărtășesc concluziile la care am ajuns. În primul rând, cercetare evidențiază o serie de observații importante privind starea interdisciplinarității între sociologie și istorie în România din ultimele decenii. Una dintre cele mai evidente constatări este că *interdisciplinaritatea* nu este doar o abstracție teoretică, ci o practică reală care se desfășoară în universități și institute de cercetare. Acest tip de cercetare implică o întreagă *rețea inter-relațională*, are un caracter social, se desfășoară după anumite reguli bine definite în cadrul câmpului științific, este influențată de cutuma practicilor existente de cercetare, de *habitusul* fiecărui cercetător, precum și de politicile de finanțare a cercetării.

În al doilea rând, studiul meu a pus în evidență că interdisciplinaritatea, deși este o practică în creștere, încă se confruntă cu numeroase provocări în contextul românesc. Acestea includ limitări ale sistemului academic, cum ar fi, spre exemplu, carența de „spații” instituționale care să încurajeze aceste practici de cercetare. Există însă și bariere interne, cum ar fi rezistența multor istorici și sociologi consacrați față de abordările noi și neconvenționale. De asemenea, am constatat că finanțarea joacă un rol semnificativ în modelarea cercetării științifice. Politicile de finanțare orientează nu doar direcțiile, tematicile și metodologiile de cercetare, ci au capacitatea de a promova sau inhiba practicile interdisciplinare, în funcție de scopul vizat de agenții finanțatori.

În al treilea rând, lucrarea mea arată că îmbinarea metodelor istorice cu cele sociologice în munca de cercetare nu este un fenomen izolat, ci este strâns legată de transformările majore ale peisajului științific românesc. În acest sens, a fost interesant să observ cum alinierea la practicile și convențiile științifice internaționale a jucat un rol în remodelarea peisajului științific românesc și în promovarea interdisciplinarității.

Așadar, consider că cercetarea pe care am realizat-o oferă o imagine de ansamblu a stării cercetărilor de la frontiere dintre istorie și sociologie în România, subliniind atât potențialul, cât și provocările acestei practici. Deși interdisciplinaritatea are un impact semnificativ asupra evoluției generale a câmpului științific românesc, există încă multe obstacole care trebuie să fie depășite pentru a atinge un grad mai mare de integrare și colaborare între aceste discipline.

În esență, această lucrare este o explorare a ceea ce înseamnă să fii un istoric sau un sociolog cu preocupări interdisciplinare în România și, totodată, un apel la înțelegerea mai

profundă a condițiilor și implicațiilor acestor practici. Pe parcursul cercetării am încercat să evidențiez complexitatea acestei probleme, care cred că este adesea neglijată în discursul mai larg despre știință și cercetare. În final, sper că această cercetare va fi un punct de plecare pentru o discuție mai largă despre interdisciplinaritatea științelor socio-umane în România și dincolo de ea.

BIBLIOGRAFIE

INSTRUMENTE DE LUCRU

Antologia Legilor Învățământului din România, Institutul de Științe ale Educației, București, 2004.

Enciclopedia istoriografiei românești, Ștefan Ștefănescu (coord.), Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Encyclopaedia of European Social History. From 1350 to 2000, vol. 1, (coord. Peter N. Stearns), Ed. Charles Scribner's Sons, New York, 2001.

Encyclopedia of Historians and Historical Writing, vol 1-2, (coord. Kelly, Boyd), Ed. Fitzroy Dearborn Publishers, Londra, 1999.

INTERVIURI DE ISTORIE ORALĂ ȘI MEMORIALISTICĂ

Chelcea, Septimiu, *Așa a fost? Așa îmi amintesc (1945-2015)*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016.

Rostás, Zoltán *Monografia ca utopie. Interviu cu Henri H. Stahl (1985-1987)*, București, Ed. Paideia, 2000.

Stahl, Henri H., *Amintiri și gânduri din vechea școală sociologică*, ed. Minerva, București, 1981.

LUCRĂRI GENERALE

Aluas, Ion, și Drăgan Ion, *Sociologia Franceză Contemporană. Teorie, metodologie, tehnici, ramuri*, Ed. Ramuri, București 1971.

Bădescu, Ilie, *Marile Sisteme Sociologice, Curs de istoria sociologiei*, Oradea, Ed. Univ. Oradea, 1998.

Banciu, Dan, „Miron Gh. Constantinescu și relansarea sociologiei în România în perioada comunistă”, în *Revista română de sociologie*, serie nouă, anul XXIX, nr. 1-2, București, 2018.

Benjamin, Walter, "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction," în *Illuminations* trad. Harry Zohn, Ed. Schocken Books, New York, 1968.

Boia, Lucian, *Evoluția istoriografiei române*, E. Universității din București, București, 1976.

Boia, Lucian, *Capcanele Istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, Humanitas, 2012.

- Boia, Lucian, *Germanofilii. Elita intelectuală românească în anii primului război mondial*, Humanitas, 2014.
- Bosomitu, Ștefan, *Miron Constantinescu. O biografie*, Humanitas, București, 2015.
- Bozgan, Ovidiu, *Universitatea din București 1864-1990*, Tipografia Universității din București, 1990.
- Brătianu, Gheorghe I., *Teorii noi în învățământul istoriei, cu prilejul unui studiu al domnului Șt. Zeletin*, în revista „Viața Românească”, Iași, 1926.
- Burke, Peter, *The French historical Revolution. The Annales School, 1929-89*, Ed. Polity Press, Cambridge, 1990.
- Butoi, Ionuț, *Mircea Vulcănescu. O microistorie a interbelicului românesc*, ed. Eikon, București, 2015.
- Costea, Ștefan, *Istorie generală a sociologiei – Compendiu*, ediția a II-a, ed. Fundația Româna de Mâine, București, 2004.
- Idem, Larionescu, Maria, Ungureanu, Ion, *Sociologie românească contemporană. O perspectivă în sociologia științei*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Dungaciu, Dan, *Elita interbelică. Sociologia românească interbelică în context european*, Editura Mica Valahie, București, 2003.
- Gavriliuță, Nicu, *Antropologie socială și culturală*, Ed. Polirom, Iași, 2009.
- Gusti, Dimitrie, *Ființa și menirea academiilor. Discurs rostit la 10 iunie în Ședința solemnă sub președinția A.S.R. Principelui Moștenitor*, Cultura Națională, București, 1923.
- Gusti, Dimitrie, *Opere*, vol. III, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.
- Herseni, Traian, *Sociologie. Teoria generală a vieții sociale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- Iacob, Gheorghe și Platon, Alexandru-Florin (coord.), *Istorie Universității din Iași*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2010.
- Ionescu, Ion, Stan, Dumitru, *Elemente de sociologie*, vol. I-II, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1997-1999.
- Larionescu, Maria, *Istoria sociologiei românești*, București, 2007. <http://media1.teodorescummanuel.wgz.ro/files/media1:4b1d35c4e9ac5.pdf.upl/istoria%252520sociologiei%252520romanesti.pdf> (martie 2021).
- Mahler, Fred, *Sociologia educației și învățământului. Antologie de texte contemporane de peste hotare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.
- Nastasă, Lucian *Intelectualii din România. Configurații culturale. Studii și documente*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014.
- Platon, Gheorghe „Universitatea din Iași în epoca de construire a României Moderne”, în Gheorghe Platon, Vasile Cristian, *Istoria Universității din Iași*, Ed. Junimea, 1985.
- Roth, Andrei, *Spre o sociologie a sociologiei*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975.
- Stahl, Henri H., *Eseuri critice despre cultura populară românească*, ed. Minerva, București, 1983.
- Verdery, Katherine, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, trad. Mona Antohi și Sorin Antohi, Ed. Humanitas, București, 1994.

Zub, Alexandru, *Istorie și istorici în România interbelică*, ediția a II-a, Ed. Junimea, Iași, 2003.

LUCRARI SPECIALE

Abrams, Philip, *Historical Sociology*, Shepton Mallet, Ed. Open Books, 1982.

Braudel, Fernand, „Lucien Febvre et l'histoire”, în *Annales. Economies, sociétés, civilisations*, an XII, nr. 2, 1957.

Bryant, Joseph M, *Evidence and Explanation in History and Sociology: Critical Reflection on Goldthorpe's Critique on Social History*, în „The British Journal of Sociology”, Vol. 45.

Bourdieu, Pierre, *Sociologie de l'Algérie*, Presses universitaires de France, Paris, 1958.

Bourdieu, Pierre, „Forms of Capital”, în Richardson, J. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York, Greenwood, 1986.

Bourdieu, Pierre, „Les rites d'institution” în *Actes de la recherche en sciences sociales* nr.43, 1982.

Bourdieu, Pierre, *Homo Academicus*, Ed. Minuit, Paris, 1984.

Bourdieu, Pierre, *Economia bunurilor simbolice*, trad. de Mihai Dinu Gheorghiu, Ed. Meridiane, București, 1986.

Bourdieu, Pierre și Wacquant, Loic J. D., *An invitation to Reflexive Sociology*, Ed. Polity Press, London, 1992.

Bourdieu, Pierre, „Sur les rapports entre la sociologie et l'histoire en Allemagne et en France”, în *Actes de la Recherche en Science Sociales*, nr. 106-107, 1995.

Bourdieu, Pierre, „On the Relationship between Sociology and History in Germany and France” în *Social Time and Social Change: Perspectives on Sociology and History*, ed. Fredrik Engelstad și Ragnvald Kalleberg, Oslo, Scandinavian University Press, 1999.

Bourdieu, Pierre și Chartier, Roger, *Le sociologue et l'historien*, ed. Agone, 2010.

Bourdieu, Pierre, *Regulile Artei. Geneza și structura câmpului literar*, (trad. L. Albușescu, B. Ghiu), ed. Art, București, 2012.

Bhaskar, Roy, *A Realist Theory of Science*, Harvester Press, Brighton, 1978.

Bhaskar, Roy, *Scientific Realism and Human Emancipation*, Verso, London, 1986.

Burke, Peter, *History and Social Theory*, Ithaca, New York, Ed. Cornell University Press, 1993.

Idem, „Overture. The New History. Its Past and its Future”, în *New Perspectives on Historical Writings*, ediți a II-a, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 2001.

Cannadine, David, *The Pleasures of the Past*, Ed. Penguin Books, London, 1989.

Conze, Werner, „History and Social History”, în *From Ranke to Weber: Key Themes in German Historical Thought, 1860-1960*, editor George Iggers, Ed. Berghahn Books, 1998.

Costin, Dana, „Realismul critic, o luptă pe două fronturi, Științele sociale și câmpul puterii în sociologia lui George Steinmetz”, în *Psihologia Socială*, nr. 41 (I), 2018.

Costin, Dana, „Istoria socială implicită în cercetarea sociologică de la Drăguș”, în *Transilvania*, nr 2-3, 2020.

- Costin, Dana, „Elemente de istorie socială în cercetarea sociologică întreprinsă de Anton Golopenția la Cornova”, în Zoltan Rostás și Theodora Văcărescu (editori), *In honorem Sanda Golopenția*, Ed. Spandugino, 2020.
- Costin, Dana, „Contextul științific și intelectual al apariției periodicului *Arhiva pentru Știință și Reforma Socială*”, în Theodora-Eliza Văcărescu, Zoltán Rostás (coord.), *Mărire și decădere. Sociologia gustiană în context central-est-european după Marele Război*, Ed. Eikon, București, 2022.
- Costin, Dana, „Amintirile scrise și povestite ale lui Henri H. Stahl”, în *Transilvania*, nr. 1-2, 2022.
- Durkheim, Émile, „Préface,” *Année sociologique*, nr. 1, 1896-1897, Paris, iii, <https://archive.org/details/lannesociologi01pariuoft/page/n11/mode/2up>
- Durkheim, Émile și Halls, W.D. *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press, 1984.
- Eley, Geoff, „The Generations of Social History”, în *Encyclopaedia of European Social History. From 1350 to 2000*, vol. 1 (coord. Peter N. Stearns), Ed. Charles Scribner's Sons, New York, 2001.
- von Ferber, Christian, *Die Entwicklung des Lehrkörpers der deutschen Universitäten und Hochschulen 1864-1954*, Ed. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1956.
- Filipescu, Iancu *Caracteristici ale vechilor structuri sociale. O abordare sociologico-istorică*, în „*Revista de Istorie*”, nr.2, București, 1987.
- Fromm, Erich, *Escape from Freedom*, Ed. Farrar & Rinehart, New York, 1941.
- Gheorghiu, Mihai Dinu, *Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii și traiectorii sociale*, Ed. Polirom, București, 2007.
- Gheorghiu, Mihai Dinu și de Saint Martin, Monique (coord.) *Education et frontières sociales. Un grand bricolage*. Paris, éditions Michalon, 2010 [trad. rom. *Educație și frontiere sociale: Franța, România, Brazilia, Suedia*, Polirom, Iași, 2011].
- Gheorghiu, Mihai Dinu, *Educație și frontiere sociale, Franța, România, Brazilia, Suedia*, Iași, Polirom, 2011.
- Gheorghiu, Mihai Dinu, Lazăr, Marius, Neteșu Adrian și Rostás Zoltán, „L'université roumaine, une bulle spéculative? Ses réformes, de la libéralisation au néolibéralisme”, în *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, vol. 45, 2014.
- Gheorghiu, Mihai Dinu, „Interviu cu psihologul Mihail Gaspar. Pentru o istorie socială a științelor sociale”, în *Psihologia Socială*, nr. 39(I)/2017
- Giddens, Anthony, *Central Problems in Social Theory*, Ed. Macmillan, Londra, 1979.
- Giddens, Anthony, *The Constitution of Society, Outline of the Theory of Structuration*, Cambridge, Ed. Polity Press, 1984.
- Goldthorpe, John H., *The Use of History in Sociology: Reflections on Some Recent Tendencies*, în „*The British Journal of Sociology*”, Vol 42, 1991.
- Goldthorpe, John H., *The Use of History in Sociology: A Reply*, în „*The British Journal of Sociology*”, vol 45, 1994.
- Golopenția, Anton, *Aspecte ale desfășurării procesului de orășenizare a satului Cornova*, în „*Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*”, an. X, nr. 1-4, 1932.
- Goodrich, Robert „Europe: Modern”, în *Encyclopedia of Historians and Historical Writing*, vol. I, editor Kelly Boyd, Ed. Fitzroy Dearborn Publisher, Londra, 1999.

- Gusti, Dimitrie, „Bazele științifice ale Serviciului Social”, în *Sociologie românească*, nr. 1-3, 1939.
- Hall, Stuart, *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order (Critical Social Studies)*, ed. Mcmillan, Londra, 1978.
- Herseni, Traian *Categoriile sociale cornovene. Prezentare de material și schițarea problemei*, în „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială”, an. X (1932), nr. 1-4.
- Hexter, Jack H. *Fernand Braudel and the Monde Braudellian*, în „The Journal of Modern History”, 44 (4).
- Horkheimer, Max „Authority and the Family”, în *Studies in Philosophy and Social Science*, vol. 4, nr. 2, 1936.
- Hummell, Eloise, *Standing the Test of time – Barth and Ethnicity*, Coolabah, Nr. 13, 2014.
- Iordachi, Constantin, „Reconceptualizing the Social: East Central Europe and the New Sociocultural History” în *Reconceptualizing the Social: Writing Social History in East Central Europe*, vol. 34-35, 2007/2008, 1-2.
- Iorga, Nicolae, *Trei plângeri diferite*, în „Revista istorică”, XIII, nr.1, București 1927.
- Kocka, Jürgen *Industrial Culture and Bourgeois Society: Business, Labour, and Bureaucracy in Modern Germany*, Ed. Berg Publishers, Leamington, 1977.
- Knobel, Wolfgang, *Social History and Historical Sociology*, „Arbeitskreis moderne Sozialgeschichte”, Bochum, 2011.
- Lazăr, Marius, *Paradoxuri ale modernizării: elemente pentru o sociologie a elitelor culturale românești*, Ed. Limes, Cluj, 2002.
- Lazăr, Marius, „Classe, mobilité et stratégies de conversion dans le champ intellectuel de Roumanie après 1989”, în Mihai Dinu Gheorghiu (coord.), *La mobilité des élites. Reconversions et circulation internationale*. Ed. Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2011.
- Le Goff, Jacques, (editor), *La nouvelle histoire*, Ed. Retz, Paris, 1978.
- Idem, Pierre Nora (coord.), *Constructing the Past*, Cambridge University Press, 1985.
- Lewis, Herbert, S., *In Defense of Anthropology. An investigation of the Critique of Anthropology*, Ed. Routledge, New York, 2017.
- Lorenz, Chris. „Kocka, Jürgen”, în *Encyclopedia of Historians and Historical Writing*, vol. I, editor Kelly Boyd, Ed. Fitzroy Dearborn Publisher, Londra, 1999.
- Lucas, Colin, „Introduction”, în Jacques Le Goff și Pierre Nora, *Constructing the Past*, Cambridge University Press, 1985.
- Mann, Michael, *The Sources of Social Power*, Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
- Mann, Michael, „In Praise of Macro-Sociology: A Reply to Goldthorpe”, în *The British Journal of Sociology*, Vol. 45, 1994.
- McWilliam, Rohan „E. P. Thompson” în *Encyclopedia of Historians and Historical Writing*, vol 2, (coord. Kelly, Boyd), Ed. Fitzroy Dearborn Publishers, Londra, 1999.
- Mitu, Sorin, *Opinii cu privire la istoriografia română de astăzi. Apelul la științe și dezvoltările metodologice contemporane*. (coord. Radu Mârza). Ed. Aeternitas, Alba-Iulia, 2002.

- Moore, Barrington, *Social Origins of Dictatorship and Democracy. Lord and Peasant in the Making of the Modern World*, Boston, Ed. Beacon Press, 1984.
- Mouzelis, Nicos, *In Defence of 'Grand' Historical Sociology*, in „The British Journal of Sociology”, Vol. 45.
- Murgescu, Bogdan, *A fi istoric în anul 2000*, Ed. All Educațional, București, 2000.
- Murgescu, Bogdan, „The Romanian Hystoriography în the 1990”, în *Romanian Journal of Political Science*, vol. 3, nr. 1, primăvară 2003.
- Murgescu, Bogdan, „*Historia magistra vitae?* Istoricii profesioniști, pedagogia complexității și agenda publică”, în Ioan-Aurel Pop et co. (coord.) *Între pasiune și profesie, Istoriografia Românească le început de mileniu*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvănene, Cluj-Napoca, 2017.
- Netedu, Adrian (coord.), *Științele sociale între angajament și distanțare In honorem Mihai Dinu Gheorghiu*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023.
- Nicoară, Simona, Nicoară, Toader, *Mentalități colective și Imaginar Social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, Ed. Presa Universitară Clujeană Mesagerul, Cluj-Napoca, 1996.
- Nicoară, Toader, „Pentru o antropologie istorică în spațiul istoriografiei românești contemporane”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul I, nr. 1, ianuarie-iunie 2002.
- Platon, Alexandru-Florin (coord.), *Noi perspective asupra istoriei sociale în România și Franța*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003.
- Platon, Alexandru-Florin, „Între descriere și analiză. Repere ale unei istorii sociale a vieții cotidiene în comunism în Adrian Neculau (coord.) *Viața cotidiană în comunism*, Ed. Polirom, Iași, 2004.
- Platon, Alexandru-Florin, *Geneza Burgheziei în Principatele române, (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea - prima jumătate a secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii*, ediția a II-a, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.
- Platon, Gheorghe, „L'histoire sociale en Roumanie (1950-2000). Directions de recherche et methodes”, în Alexandru-Florin Platon (coord.), *Noi perspective asupra istoriei sociale în „România și Franța*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003.
- Prud'homme, Julien și Gingras, Yves, „Les collaborations interdisciplinaires: raisons et obstacles” în *Actes de la recherche en sciences sociales nr.210*, 2015.
- Radosav, Doru, *Istoria din memorie. Încercări de istorie orală*, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2016.
- Răducanu, Ion, „Institutul de Științe Sociale. Proiectul de program de activitate al secțiunilor”, în *Sociologie românească*, nr. 7-12.
- Răduțiu, Aurel, *Incursiuni în istoriografia vieții sociale*, Ed. Dacia, Cluj, 1973.
- Robinson, Ronald, „The Excentric Idea of Imperialism, with or without Empire”, în Wolfgang J. Mommsen and Jurgen Osterhammel, *Imperialism and After. Continuities and Discontinuities*, Allen and Unwin, London, 1986.

- Rostás, Zoltán, „Documentele sociale și istoria orală”, în Septimiu Chelcea (coord.), *Semnificația documentelor sociale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
- Rostás, Zoltán, „O istorie nefardată a reabilitării sociologiei românești”, în *Transilvania*, nr. 11-12, 2012.
- Rowse, Alfred Leslie, *Tudor Cornwall: Portrait Of A Society*, ed. Jonathan Cape, London, 1941.
- Sandu, Dumitru, „Migrațiunea transnațională a românilor din perspectiva recensământului comunitar”, în *Sociologie românească*, nr 3-4, 2000.
- Sandu, Dumitru, *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării*, Ed. Polirom, Iași, 2003.
- Sandu, Dumitru, *Dezvoltare comunitară și regională*, Ed. Polirom, București, 2005.
- Said, Edward W., *Orientalism. Concepțiile occidentale despre Orient*, (trad. Ana Andreescu, Doina Lică), Ed. Amarcord, Timișoara, 2001.
- Schama, Simon *The Embarrassment of Riches: An Interpretation of Dutch Culture in the Golden Age*, Ed. Alfred A. Knopf, New York in 1987 și *Citizens: A Chronicle of the French Revolution*, Ed. Alfred A. Knopf, New York in 1989.
- Sewell Jr., William H., *Logic of Histories. Social Theory and Social Transformation*, University of Chicago Press, Chicago, 2005.
- Skockpol, Theda, *States and Social Revolutions. A Comparative Analysis of France, Russia and China*, Cambridge, Ed. Cambridge University Press, 1979.
- Sokal, Alan, „Transgressing the Boundaries – Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity”, în *Social Text*, 1996.
- Stahl, Henri H., „Școala monografiei sociologice”, în *Arhiva pentru știință și reforma socială*, anul XIV, vol. 2, 1936.
- Stahl, Henri H., *Studii de sociologie istorică*, Editura Științifică, București, 1972.
- Stahl, Henri H., *Teoria și practica investigațiilor sociale. Cercetări interdisciplinare zonale*, Vol. 2, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975.
- Stahl, Henri H., *Probleme confuze în istoria socială a României*, București 1992.
- Steinmetz, George, “Critical Realism and Historical Sociology. A review Article”, în *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 40, nr. 1, 1998.
- Steinmetz, George, „A Disastrous Division. Thoughts from the Border between Historical Sociology and History”, în *Newsletter of Comparative Historical Section of the American Sociological Association*, vol. 17, nr. 1, 2005.
- Steinmetz, George, „Fordism and the Positivist Revenant. Response to Burris, Riley, and Fourcade”, în *Social Science History*, (primăvară 2007) DOI 10.1215/01455532-2006-018.
- Steinmetz, George, „The Historical Sociology of Historical Sociology. Germany and the United States in the Twentieth Century”, în *Sociologica*, nr. 3 din 2007, doi: 10.2383/25961.
- Steinmetz, George, „Logic of History as a Framework for an Integrated Social Science”, în *Social Science History*, nr. 34, 2008.
- Steinmetz, George, *Ideas in Exile: Refugees from Nazi Germany and the Failure to Transplant Historical Sociology into the United States*, Springer Science+Business Media, 2009, DOI 10.1007/s10767-009-9062-z.
- Steinmetz, George, *Bourdieu, Historicity and Historical Sociology*, în „Cultural Sociology”, nr. 5 (1), 2011.

- Steinmetz, George, „The Imperial Entanglements of Sociology and the Problem of Scientific Autonomy in Germany, France and the United States”, în *Transnationale Vergesellschaftungen, Verhandlungen des 35. Kongresses der Deutschen Gesellschaft für Soziologie in Frankfurt am Main 2010*, Vol. 2, Wiesbaden: VS Verlag, 2012.
- Steinmetz, George, „Should Comparative Historical Sociology Save the World?”, în *Newsletter of the American Sociology Association*, vol. 28, Nr. 2, 2016.
- Steinmetz, George, „How Interdisciplinarity Works: Field Theory and Interdisciplinarity: History and Sociology in Germany and France During the Twentieth Century”, în *Comparative Studies in Society and History*, nr. 59, 2017.
- Steinmetz, George, „Bourdieuian Field Theory and Reorientation of Historical Sociology”, in *The Oxford Handbook of Pierre Bourdieu*, aprilie 2018. doi: 10.1093/oxfordhb/9780199357192.013.28
- Steinmetz, George, „From the History of Science to the Historical Sociology of Social Science, în *The Social Sciences in the Looking-Glass. Studies in the Production of Knowledge*, Ed. Duke University Press, 2023.
- Subrt, Jiri, *History and Sociology: What is Historical Sociology?*, în *Sociological Landscape – Theories, Realities and Trends*, Ed. InTech, 2012.
- Tawney, Richard Henry. *Religion and the Rise of Capitalism*, Ed. Harcourt, Brace and Co. New York, 1926.
- Thomas, Keith *Man and the Natural World: A History of the Modern Sensibility*, Ed. Allen Lane, London, 1983.
- Vasile, Cristian, *Ne trebuie oameni! Elite intelectuale și transformări istorice în România modernă și contemporană*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2018.
- Vintilă, Constanța, *În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVII-lea*, Ed. Humanitas, București, 2004.
- Vlădescu-Răcoasa, Gheorghe, „Buletin Bibliografic. Sociologie, Anul 1930”, în *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*, an. X (1932), nr. 1-4.
- Weber, Alfred, *Ideen zur Staats- und Kultursoziologie*, Ed. Karlsruhe : G. Braun, 1927.
- Wehler, Ulrich, *Geschichte als historische Sozialwissenschaft*, Ed. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1973.
- Wehler, Ulrich, *Modernisierungstheorie und Geschichte* Ed. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1975.
- Xenopol, A.D., *Sociologia e storia* (extras din „Rivista Italiana di Sociologia”, An X, septembrie-decembrie 1906), Ed. Tipografia editrice degli Olmi, Roma, 1906.
- Zamfir, Cătălin, (coord.), *Sociologie românească: 1900-2010. O istorie socială*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015.
- Zeletin, Ștefan, *Istoria socială. Cum poate deveni istoria o știință a cauzalității*, București, 1925.
- Zub, Alexandru, „Istoriografia română și ascensiunea istoriei sociale”, în Alexandru-Florin Platon (coord.), *Noi perspective asupra istoriei sociale în România și Franța*, Ed. Universității ”Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003.